

”OON VITSAILLUT, ETTÄ MÄHÄN JÄÄN SITTEEN KOTI- ISÄKSI”

**Miesten kokemuksia perhevapaaauudistuksen vaikutuk-
sista vanhemmuuteen ja vanhempainvapaiden jakautuminen
perheissä**

Karoliina Salin
Maisterintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Karoliina Salin	
Työn nimi "Oon vitsaillut, että mähän jään sitten koti-isäksi": Miesten kokemuksia perhevapaaudistuksen vaikutuksista vanhemmuuteen ja vanhempainvapaiden jakautuminen perheissä	
Oppiaine Yhteiskuntapolitiikka	Työn tyyppi Pro gradu -tutkielma
Aika Kevät 2024	Sivumäärä 56 + liitteet
Ohjaaja Tiina Silvasti	
Tiivistelmä <p>Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitetään miesten kokemuksia perhevapaaudistuksen vaikutuksista vanhemmuuteen. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan niitä syitä, joiden perusteella eri perheissä vanhempainvapaa on jaettu vanhempien kesken. Perhevapaajärjestelmän uudistaminen oli pitkän työn takana, ja sillä pyrittiin tasaamaan perhevapaiden ja hoitovastuun jakautumista vanhempien kesken. Naiset käyttävät Suomessa valtaosan perhevapaista, kun taas miesten vanhempainvapaiden käyttö on Pohjoismaiden alhaisinta. Uudistuksen myötä kummallakin vanhemmalla on oma vanhempainvapaakiintiönsä, ja tämän odotetaan lisäävän isien pitämien perhevapaiden määrää.</p> <p>Tutkimuksen aineisto koostuu kahdeksan isän puolistrukturoidusta teemahaastattelusta. Haastatteluun osallistuneet ovat pitäneet tai pitämässä vanhempainvapaita uuden perhevapaajärjestelmän mukaisesti. Aineisto on kerätty joulukuun 2023 - huhtikuun 2024 välisenä aikana ja se on analysoitu teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Tutkimusta ja analyysia ohjaavat erilaiset isyyden ja vanhemmuuden teorit sekä sosiaalinen konstruktionismi, jonka mukaan sosiaalinen todellisuus rakentuu ja muotoutuu jatkuvasti vuorovaikutuksessa.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittavat, että perhevapaaudistus rakentaa isyyttä, edistää vanhempien välistä tasa-arvoa ja tukee isä-lapsi-suhteen kehitystä. Isyys rakentuu sekä isien oman toiminnan ja vuorovaikutuksen myötä että uuden perhevapaajärjestelmän mahdollistamien käytäntöjen kautta. Lisäksi tulokset osoittavat, että isälle suunnatulla vanhempainvapaakiintiöllä on merkitystä vanhempien päätöksiin jakaa perhevapaat. Isälle korvamerkitty vanhempainvapaakiintiö näyttyy sosiaalisesti hyväksyttävänä valintana ja se kannustaa vanhempainvapaan pitämiseen. Vanhempainvapaiden jakamiseen vaikuttavat lisäksi isän halu osallistua hoivaan, äidin tahto olla kotona sekä erilaiset talouteen ja työelämään liittyvät syyt.</p>	
Asiasanat: vanhempainvapaa, isyys, vanhemmuus, perhevapaaudistus, perhevapaajärjestelmä	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Isien vapaiden kehitystä 1970–1990-luvulla	5
TAULUKKO 2	Isien vapaiden kehitystä 2000-luvulla	6

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	PERHEPOLITIikka SUOMESSA	3
	2.1 Perhevapaat.....	3
	2.1.1 Isien vapaiden kehitystä.....	4
	2.2 Perhevapaaudistus	7
	2.2.1 Uudistuksen taustat	7
	2.2.2 Vanha vs. uusi perhevapaamalli.....	8
3	KESKEINEN KIRJALLISUUS.....	10
	3.1 Isien näkökulma ja isyyskokemukset.....	10
	3.2 Perhevapaiden käytön syyt ja esteet	12
	3.3 Isille suunnattujen vanhempainvapaiden vaikutukset	14
	3.4 Yhteenveto aiemmasta tutkimuksesta	15
4	KESKEISET KÄSITTEET	17
	4.1 Isyyden kulttuuriset mallitarinat - kohti osallistuvaa isyyttä.....	17
	4.2 Osallistuva isyys ja jaettu vanhemmuus	19
	4.3 Isyyteen sitoutuminen.....	20
	4.4 Oheneva ja vahvistuva isyys	21
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	23
	5.1 Tutkimuskysymykset	23
	5.2 Laadullinen tutkimus	23
	5.3 Puolistrukturoidut teemahaastattelut aineistonkeruumenetelmänä	24
	5.3.1 Haastattelujen toteutus.....	24
	5.4 Aineisto.....	26
	5.5 Teoriaohjaava sisällönanalyysi	27
	5.6 Sosiaalinen konstruktionismi	28
	5.7 Tutkimusetiikka	29
6	UUDISTUKSEN VAIKUTUKSET VANHEMMUUTEEN.....	31
	6.1 Isyyden rakentuminen	31
	6.1.1 Isyyden tukeminen.....	31
	6.1.2 Isyyteen kohdistuvat odotukset ja oletukset.....	33
	6.2 Vanhempien välinen tasa-arvo	35
	6.3 Isä-lapsi-suhteen kehittyminen.....	36

7	VAPAIDEN JAKAMISEN SYYT	39
7.1	Oikeus vanhempainvapaaseen	40
7.2	Hoivaan liittyvät syyt	42
7.2.1	Isän halu osallistua hoivaan.....	42
7.2.2	Äidin tahto olla kotona	43
7.3	Työelämään ja talouteen liittyvät syyt	43
7.3.1	Työn luonne ja mielekkyys	43
7.3.2	Työstä irrottautuminen.....	44
7.3.3	Taloudelliset syyt.....	44
8	POHDINTA.....	46
8.1	Johtopäätökset	46
8.2	Tutkimuksen arviointi.....	50
8.3	Tarvittava jatkotutkimus.....	51

LIITTEET

1 JOHDANTO

Elokuussa 2022 astui voimaan useiden vuosien ajan kaavailtu perhevapaaudistus. Jo vuosikymmenten ajan perhevapaaudistusten yksi tärkeimmistä tavoitteista on ollut sukupuolten tasa-arvon edistäminen, mikä käytännössä tarkoittaa etenkin sitä, että miehet käyttäisivät oikeuttaan vanhempainvapaisiin enemmän. Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää miesten kokemuksia perhevapaaudistuksen vaikutuksista vanhemmuuteen ja tarkastella niitä yksilöllisiä syitä, joiden perusteella eri perheissä vanhempainvapaa on jaettu vanhempien kesken. Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Millaisia vaikutuksia uudistuksella on vanhemmuuteen?
- 2) Millä perusteilla vanhempainvapaa jaetaan vanhempien kesken?

Perhevapaajärjestelmän uudistaminen, isien vanhempainvapaiden käytön lisääminen ja hoivan tasa-arvoinen jakautuminen ovat olleet suomalaisen perhepolitiikan tavoitteena pitkään. Jo 1970-luvun alussa naisten asemaa tutkinut komitea toi esille huolen siitä, että ainoastaan naisille kohdistuvat vanhempainvapaat ja etuudet voivat vaikuttaa heidän asemaansa työelämässä. Samalla haluttiin myös kehittää miesten oikeuksia ja isyyysvapaita sekä kannustaa miehiä ottamaan hoitovastuuta ja vahvistamaan isän ja lapsen välistä suhdetta. (Saarikallio-Torp & Haataja 2016, 83.) Perhevapaajärjestelmää on kehitetty vuosien varrella, mutta toimet tasa-arvon lisäämiseksi eivät kuitenkaan ole olleet riittäviä. Muutokset isien vapaisiin ovat tapahtuneet varsin pienin ja hitain askelin ja perhevapaat jakautuvat yhä huomattavan epätasaisesti miesten ja naisten kesken. Naiset pitävät perhevapaista yhä suurimman osan ja Pohjoismaisessa vertailussa suomalaiset isät ovat häntäpäässä vapaiden käytössä (Viitamaa-Tervonen & Sandt 2022).

Historian valossa perhevapaajärjestelmä on heteronormatiivinen ja ydinperhekeskeinen, ja tästä näkökulmasta sitä on kehitetty useita vuosikymmeniä. Perhevapaatutkimuksen tarkastelun kohteena ovat perinteisesti olleet heterosuhteessa elävät

äidit, isät ja heidän lapsensa. Myös vuoden 2022 perhevapaauudistus jatkoi tätä samaa vanhaa kaavaa, sillä uudistuksen tärkeimmät tavoitteet olivat lisätä naisten ja miesten tasa-arvoa ja isien perhevapaiden käyttöä. Näistä syistä tarkastelen tutkielmassani juuri miesten kokemuksia ja perhevapaiden jakautumista kahden vanhemman (hetero)perheessä. On erityisen merkityksellistä tuoda miesten ääni kuuluviin tämän aiheen äärellä, sillä perhevapaatutkimuksessa usein korostuu naisnäkökulma. Lähtöasetelma on heteronormatiivinen ja ydinperhekeskeinen, ja tutkielman ulkopuolelle jäävät monimuotoiset perheet ja sateenkaariperheet. Jatkossa erilaisten perhemuotojen tutkiminen perhevapaiden kontekstissa kuitenkin mahdollistuu, sillä perhevapaauudistuksessa pyrittiin myös ottamaan huomioon perheiden monimuotoisuus.

Tutkielmani aineisto on kerätty haastattelemalla sellaisia miehiä, jotka ovat pitäneet tai pitämässä vanhempainvapaita uuden perhevapaajärjestelmän mukaisesti. Aineisto koostuu kahdeksasta teemahaastattelusta, jotka on toteutettu joulukuu 2023 – huhtikuu 2024 välisenä aikana. Analysoin aineistoani teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Tutkielmani keskiössä ovat haastateltujen isien kokemukset, ja laadullinen tutkimusote mahdollistaa niiden tarkastelun. Ajatteluani ohjaa sosiaalinen konstruktionismi, eli ymmärrys siitä, että ihmiset muokkaavat ja rakentavat maailmaa vuorovaikutuksessa.

Aluksi taustoitin aihetta lyhyellä katsauksella Suomen perhepolitiikkaan ja perhevapaiden kehitykseen vuosien varrella. Esittelen myös perhevapaauudistuksen sisällön ja vertaan sitä aiempaan perhevapaajärjestelmään. Tämän jälkeen luvussa 3 esittelen tutkielmaani liittyvää kirjallisuutta ja luvussa 4 tutkielmani kannalta keskeisiä käsitteitä. Viidennessä luvussa avaan tutkimuksen toteutusta ja tämän jälkeen luvuissa 6 ja 7 esittelen aineiston analyysin tulokset. Lopuksi luvussa 8 käsittelen aineiston analyysistä tekemiäni johtopäätöksiä.

2 PERHEPOLITIikka SUOMESSA

Suomalaisella perhepolitiikalla on useita tavoitteita, kuten parantaa sukupuolten tasa-arvoa niin työelämässä kuin lastenhoidossa, pienentää lapsiperheiden köyhyysriskiä, luoda lapsille turvallinen kasvuympäristö ja vanhemmille mahdollisuudet perheen perustamiseen. (STM 2013, 6; Tervola 2019, 90; Kontula 2018, 10). Perhepolitiikan linjauksista vastaavat ministeriöt yhdessä, mutta perhepolitiikka nähdään kuuluvan ensisijaisesti Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) hallinnonalaan (Kontula 2018, 7). STM:n tavoitteena on helpottaa vanhempien työssäkäyntiä, parantaa vanhempien mahdollisuuksia viettää lastensa kanssa aikaa ja kannustaa isiä käyttämään enemmän perhevapaita. STM:n mukaan viime vuosina perhepolitiikan erityisenä painopisteenä on ollut työn ja perheen yhteensovittaminen sekä isyyden vahvistaminen. (STM 2013, 6.) Perhe- ja tasa-arvopolitiikassa alettiin Rantalaihon (2003, 213) mukaan korostamaan perhevastuiden jakamisen merkitystä jo 1960–1970-lukujen taitteessa, eli isyyden vahvistaminen on ollut varsin pitkäaikainen tavoite.

2.1 Perhevapaat

Perhevapaiden tarkoitus on turvata vanhempien oikeus saada vapaata työstä sekä palata vapaalta työhön (Haataja 2016, 36). Perhevapaisiin on lukeutunut ennen vuoden 2022 perhevapaaudistusta äitiysvapaa, isyysvapaa ja vanhempainvapaa. Uudistuksen myötä perhevapaita ovat raskausvapaa, erityisraskausvapaa ja vanhempainvapaa. Avaan uuden ja vanhan perhevapaajärjestelmän rakenteita tarkemmin luvussa 2.2.2.

Huolimatta siitä, että isiä on pyritty kannustamaan vanhempainvapaiden käyttöön, äidit pitävät yhä perhevapaista suurimman osan. Tämä voi viestiä juurtuneesta käsityksestä siitä, että äidit ovat perhevapaiden ensisijaisia tai etuoikeutettuja käyttäjiä. Äidit on nähty ensisijaisina hoivaajina, mikä voi heijastua vielä nykypäiväänkin ja perhevapaiden jakamiseen. Myös äidit itse ovat perustelleet perhevapaiden käyttöä

sillä, että pienten lasten äitien ”kuuluu” olla kotona (Närvi 2014, 549). Kela julkaisee vuosittain tietoa maksetuista vanhempainpäivärahoista ja muista lapsiperheiden tuista. Tämän tutkielman kirjoittamisen hetkellä uusin Kelan julkaisema lapsiperhe-etuustilasto (2023) käsittelee vuoden 2022 lukuja. Ensimmäiset uuden perhevapaajärjestelmän mukaiset etuudet on maksettu elokuussa 2022, eli useimmille maksettiin edut vielä vanhan mallin mukaisesti. Vanhempainpäivärahojen saajia oli 141 965 henkilöä, joista 80 310 oli naisia ja 61 655 miehiä. Kaikista vanhempainpäivärahopäivistä kuitenkin 88 % korvattiin naisille. (Kela 2023.) Kelan etuustilastoista selviää, että esimerkiksi 20 vuotta sitten äideille maksettiin 92,1 % vanhempainpäivärahoista¹ ja 10 vuotta sitten 91 % vanhempainpäivärahoista².

Vähittäisten muutosten myötä isien vapaiden käyttö on siis hieman lisääntynyt vuosi vuodelta, kun vapaajaksoa on pidennetty, ehtoja poistettu ja koko perhevapaajärjestelmää joustavoitettu (Närvi & Salmi 2017). Isien vapaiden käyttöön on liittynyt pitkään erilaisia ehtoja. On esimerkiksi vaadittu äidin suostumus, ja isän pitämä vapaa on suoraan lyhentänyt äidin vapaata. Vielä 2000-luvun alussa isän vapaa edellytti neuvottelua äidin kanssa, ja aina vuoteen 2013 asti isän tuli pitää 2 viikkoa äidin vapaasta saadakseen täyden ”isäkuukauden”. Äidin on ollut siis suostuttava luopumaan näistä vapaista, jotta isä on voinut jäädä kotiin. Käyn seuraavaksi läpi perhevapaajärjestelmään tehtyjä, isien vapaisiin vaikuttaneita muutoksia ja isien vapaiden kehityskulkua.

2.1.1 Isien vapaiden kehitystä

Perhevapaiden historia ulottuu yli sadan vuoden päähän, jolloin äidit saivat oikeuden pitää synnytyksen jälkeen 4–6 viikon pituisen synnytysloman (Haataja 2016, 38). 1970-luvulle tultaessa ryhdyttiin pohtimaan synnytysloman pidentämisen ohella vanhempainvapaan kehittämistä siten, että myös isät voisivat käyttää vapaita ja saisivat myöhemmin lisäksi oikeuden isyyslomaan lapsen syntymän yhteydessä. Tuolloin naisten asemaa tutkinut komitea esitti huolensa siitä, että vain naisiin kohdistuvat vanhempainvapaat voivat heikentää naisten asemaa työelämässä. Samalla komitea korosti miehille kohdistuvien vapaiden merkitystä isän ja lapsen välisen suhteen kehittymiselle. (Saarikallio-Torp & Haataja 2016, 83.)

Vuonna 1978 isät saivat oikeuden viettää äidin suostumuksella kahden viikon isyysloman lapsen syntymän yhteydessä, mikä kuitenkin tarkoitti samalla äidin synnytysloman lyhenemistä. Hieman myöhemmin, vuonna 1980, toteutui jaettava vanhempainvapaa, jolloin isät saivat äidin suostumuksella pitää viimeisen kuukauden äi-

¹ Kelan perhe-etuustilasto 2003

² Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2013

din vapaista. Jaettavaa vanhempainvapaata kehitettiin 1980-luvun aikana niin, että jaettavissa oleva vapaa piteni 158 päivään, ja tämä määrä on pysynyt samana aina vuoden 2022 perhevapaaudistukseen saakka, lukuun ottamatta vapaiden hetkellistä lisäämistä vuosien 1991–1993 välisenä aikana.

Vasta vuonna 1991 isät saivat itsenäisen vapaan, joka ei lyhentänyt äidin vapaata eikä vaatinut äidin suostumusta. 1990-luvun lopussa ryhdyttiin selvittämään vain isille suunnatun vapaan mahdollisuutta³. Isille korvamerkittyä vapaakiintiötä perusteltiin työ- ja perhe-elämän paremmalla yhteensovittamisella ja isän ja lapsen vahvan suhteen merkityksellä. Isän työelämään sitoutuminen nähtiin olevan keskeinen isän ja lapsen yhdessäoloa rajoittava tekijä. (STM 1999.)

TAULUKKO 1 Isien vapaiden kehitystä 1970–1990-luvulla⁴

Vuosi	Uudistus / isien vapaiden ehdot	Vapaat yhteensä (arkipäivää ⁵)	Jaettavissa olevat päivät
1978	2 viikon isyysvapaa lapsen syntymän yhteyteen äidin suostumuksella, lyhentää äidin lomaa	198	
1980	2 viikon isyysvapaan lisäksi vanhempainvapaiden viimeiset 24 arkipäivää mahdollista antaa isälle äidin suostumuksella, lyhentää äidin lomaa	234	24
1985	Isällä oikeus 1–2 viikon vapaaseen (vähentää vanhempainrahapäivien lukumäärää), jaettavat vapaat äidin suostumuksella isälle annettavissa	258	158
1991	Ensimmäistä kertaa isille itsenäinen 6 arkipäivän isyysvapaa, ei lyhennä äidin lomaa. Lisäksi yhä oikeus syntymän yhteydessä 1–2 viikon vapaaseen (vähentää vanhempainrahapäiviä)	275	170

³ Isätoimikunta ehdotti vanhempainrahakauden pidentämistä 25 päivällä siten, että pidennyksen voi käyttää vain isä (STM 1999).

⁴ Taulukon tiedot koottu seuraavista lähteistä: Haataja 2016; STM selvityksiä 2011:12.

⁵ Vanhempainpäivärahoja maksetaan arkipäiviltä, ja Kela laskee päivät maanantaista lauantaihin (pl. arkipyhät).

Lopulta vuonna 2003 isät saivat käyttöönsä ”isäkuukauden”, eli 4 viikkoa heille korvamerkittyä vapaata, jonka tarkoituksena oli lisätä isän itsenäistä hoitovastuuta lapsesta ja edistää hoidon tasaisempaa jakautumista vanhempien kesken. Isäkuukauden ehtona kuitenkin oli, että isä piti äidin suostumuksella vähintään 2 viikkoa vanhempien kesken jaettavissa olevista vapaista ja sai näin käyttöönsä kaksi ylimääräistä viikkoa, jotka yhdessä muodostivat niin sanotun isäkuukauden. Vuonna 2010 isät saivat kaksi lisäviikkoa, eli isän vapaiden kokonaiskesto piteni 6 viikkoon. Vasta vuoden 2013 perhevapaaudistuksen myötä vanhempainvapaan jakamiseksi poistui, ja isät saivat ensimmäistä kertaa aidosti oman kiintiön, jonka pitäminen ei edellyttänyt jaettavan vanhempainvapaan käyttöä. (Saarikallio-Torp & Haataja 2016, 83–87.)

TAULUKKO 2 Isien vapaiden kehitystä 2000-luvulla⁶

Vuosi	Uudistus / isien vapaiden ehdot	Vapaat yhteensä (arkipäivää)	Jaettavissa olevat päivät
2003	Isille 2 viikon oma korvamerkitty vapaa, jos pitävät jaettavissa olevista päivistä vähintään viimeiset 2 viikkoa = ”isäkuukausi”	275	158
2010	Isille 2 viikkoa lisää vapaata, yhteensä n. 6 viikkoa	287	158
2013	Isyysvapaan käyttöajan joustavoittaminen, aiemmat isyysvapaa ja isäkuukausi yhdistettiin	317	158
2022	Kummallekin vanhemmalle 160 arkipäivän vanhempainvapaa-kiintiö	40 (äidin raskausraha) + 320	Omasta kiintiöstä luovutettavissa 63

⁶ Taulukon tiedot koottu seuraavista lähteistä: Haataja 2016; STM selvityksiä 2011:12.

2.2 Perhevapaaudistus

2.2.1 Uudistuksen taustat

Perhevapaaudistus oli tarkoitus toteuttaa Juha Sipilän hallituksen (2015–2019) aikana, mutta hanke kaatui ennen aikojaan hallituspuolueiden erimielisyyksien vuoksi. Uudistuksen tarpeesta kiisteltiin hallituksen sisällä, eikä se sisältynyt hallitusohjelmaan. Julkisen keskustelun perhevapaiden uudistamisesta avasi SAK:n keväällä 2016 julkaisema perhevapaaamalli, jonka jälkeen myös muut työmarkkinajärjestöt ja hallituspuolueet julkistivat omat mallinsa. Hankkeen aloittamisesta päätettiin lopulta vuoden 2017 budjettiriihessä. Elokuussa 2017 aloitettu hanke kaatui helmikuussa 2018, kun silloinen perhe- ja peruspalveluministeri ja uudistuksen vastuuministeri Annika Saarikko ilmoitti, ettei keskusta nähnyt edellytyksiä uudistuksen toteuttamiseen. (Elomäki ym. 2020, 34–39.) Saarikko kommentoi hallituspuolueiden välillä olleen painotuseroja katsantokannassa. Saarikko totesi, ettei hän voinut olla mukana tekemässä perhevapaaudistusta tasa-arvon nimissä, kun kaavailtu uudistus olisi todellisudessa leikannut perheiden kukkaroista. (Saarikko 2018.)

Kaatuneen uudistusyrityksen jälkeen seuraava hallitus alkoi valmistelevaan uudistusta. Antti Rinteen hallitus perusti vuonna 2019 perhevapaaudistushankkeen, joka myöhemmin tuli osaksi myös Sanna Marinin hallitusohjelmaa. Hallitusohjelman (Valtioneuvosto 2019) yhdeksi tavoitteeksi asetettiin Suomen nostaminen tasa-arvon kärkimaaksi, ja erityinen huomio kohdistettiin työelämän ja perheiden tasa-arvon parantamiseen. Hallitusohjelman mukaisesti ”kunnianhimoinen ja perheiden hyvinvointia tukeva” perhevapaaudistus suunniteltiin toteutettavaksi yhteistyössä työmarkkinaosapuolten kanssa. Uudistuksen tavoitteiksi kirjattiin hallitusohjelmaan perhevapaiden ja hoitovastuun tasainen jakautuminen vanhempien kesken, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon vahvistuminen työelämässä ja sukupuolten välisten palkkaerojen pieneneminen. Hallitusohjelmaan kirjattiin perhevapaaudistuksen reuna-ehdoista: äideillä ja isillä tulee olla yhtä paljon kiintiöityjä kuukausia, perhevapaiden tulee sisältää vapaasti valittava vanhempainvapaajakso ja uudistuksen tulee kohdella tasa-arvoisesti kaikkia. (Valtioneuvosto 2019.)

Uudistusta ryhdyttiin valmistelevaan Marinin hallitusohjelman mukaisesti elokuussa 2019 sosiaali- ja terveysministeriön johdolla kolmikantaisessa perhevapaaudistusta valmistelevassa työryhmässä (STM065:00/2019) ja Työelämän tasapaino -direktiivin täytäntöönpanoa valmistelevassa työryhmässä (TEM092:00/2019), jossa valmisteltiin mahdolliset työsopimuslain muutokset. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö aloitti Perhevapaalta työelämään -rinnakkaishankkeen (STM004:00/2019), jonka

tavoitteena oli muun muassa tukea perhevapaalla olevien joustavaa siirtymistä koulutukseen tai työelämää ja mallintaa työllisyyspalveluiden tarjoamista perheiden lähipalveluine perhekeskuksissa. Valmisteluun osallistui sosiaali- ja terveysministeriön lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, valtiovarainministeriö, Kansaneläkelaitos, ja useita työmarkkinajärjestöjä. Lisäksi valmistelussa kuultiin lapsi- ja perhejärjestöjä sekä tasa-arvo ja yhdenvertaisuustoimijoita, jotka saivat esittää toiveitaan perhevapaa uudistuksen sisällöstä ja antaa lausuntopalautetta esitysluonnoksista.

Valmistelutyön taustalla oli runsas määrä erilaisia uudistuksen tueksi laadittuja selvityksiä ja tutkimuksia vuosien varrelta (ks. esim. THL 2010; TEM 2014; THL 2017; Kela 2018). Valmistelun osana tehtiin kattava muutosten vaikutusarviointi ja Kela laati laskelmia muun muassa perhevapaoiden työllisyys- ja talousvaikutuksista. Ensimmäinen uudistusluonnos jatkovalmistelun pohjaksi julkaistiin helmikuussa 2020 ja valmis hallituksen esitys (HE 129/2021 vp) perhevapaa uudistuksesta annettiin eduskunnalle kaksi vuotta valmistelutyön aloittamisen jälkeen syyskuussa 2021. Eduskunta hyväksyi perhevapaa uudistusta koskevan lain 8.12.2021. (Eduskunnan kirjasto.) Uudistuksessa pyrittiin ottamaan huomioon erilaiset perhemuodot ja perheiden erilaiset tarpeet sekä lisäämään lasten ja perheiden hyvinvointia. Uudessa perhevapaa mallissa pyrittiin antamaan perheille enemmän mahdollisuuksia, valinnanvapautta ja joustoja perhevapaoiden pitämiseen. (STM 2021; STM 2022.)

2.2.2 Vanha vs. uusi perhevapaa malli

Ennen uudistusta perhevapaat koostuivat raskaana olevalle myönnettävästä äitiysrahasta (105 päivärahopäivää eli noin 4,2 kk), isälle myönnettävästä isyysrahasta (54 päivärahopäivää eli noin 9 vko) ja 158 päivärahopäivän vanhempainrahasta (noin 6,3 kk) toiselle vanhemmista tai vanhempien kesken jaettavaksi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022). Vanhan perhevapaa mallin mukaisesti isyysrahaa on voitu maksaa yhtä aikaa toisen vanhemman äitiys- tai vanhempainrahan kanssa enintään 18 arkipäivältä, ja loput isyysrahopäivistä on tullut käyttää siihen mennessä, kun lapsi täyttää kaksi vuotta. Isyysraha on voitu jakaa enintään neljään jaksoon äitiys- ja vanhempainrahakaudella ja enintään kahteen jaksoon äitiys- ja vanhempainrahakauden jälkeen. (HE 129/2021 vp.)

Uudistuksen myötä koko perhevapaa järjestelmän pohjarakenne modernisoitui. Vanhempainpäivärahaa voidaan käyttää entistä joustavammin ja vanhempainpäivärahojen nimet muuttuivat. Uudistuksessa luovuttiin sukupuoleen sidotuista päivärahoista ja sukupuolitetusta kielestä. Uudistuksen jälkeen vanhempainpäivärahoja ovat erityisraskausraha, raskausraha ja vanhempainraha. Raskaana olevalla on käytettävissä raskausraha (40 päivärahopäivää, eli noin 1,6 kuukautta) ja lisäksi kahden van-

hemman perheessä kumpikin vanhempi saa 160 vanhempainrahopäivän kiintiön (yhteensä 320 päivärahopäivää, eli noin 12,8 kuukautta), josta toiselle vanhemmalle tai muulle lasta hoitavalle henkilölle voi luovuttaa enintään 63 vanhempainrahopäivää, eli noin 2,5 kuukautta. Vanhempainpäivärahopäiviä on uuden mallin mukaan lasta kohden käytössä yhtä paljon riippumatta vanhempien sukupuolesta tai siitä, onko lapsi biologinen vai adoptiolapsi. Yhden vanhemman perheissä vanhempi saa käyttää molemmat kiintiöt. Uudistuksen myötä vanhempainrahaa voidaan käyttää joustavasti vanhempien haluamina ajankohtina siihen asti, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta. (HE 129/2021 vp.)

3 KESKEINEN KIRJALLISUUS

Perhevapaita ja vanhemmuutta on tutkittu melko runsaasti ja eri näkökulmista. Vanhemmuutta ja isyyttä on tutkittu monilla eri tieteenaloilla, etenkin psykologian, sosiologian, kasvatustieteen ja sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan aloilla. Näistä aihepiireistä on tehty useita väitöksiä, selvityksiä ja pro gradu -tutkielmia. Esittelen seuraavaksi tutkimusasetelmani kannalta oleellista aiempaa tutkimusta ja tuon esille sekä kansallista että kansainvälistä tutkimusta. Kansainvälisestä perhevapaututkimuksesta olen perehtynyt erityisesti Pohjoismaissa tehtyyn tutkimukseen, sillä perhevapaaajärjestelmämme ja kulttuuriset ideaalit niin isyydestä kuin vanhemmuudesta ovat lähellä toisiaan.

3.1 Isien näkökulma ja isyyskokemukset

Useimmiten tutkimusta niin perhevapaita kuin vanhemmuudesta on tehty äitien näkökulmasta ja isät ovat jääneet taka-alalle. Tarkastelun kohteena ovat usein muun muassa äitien työmarkkina-asemaan liittyvät seikat sekä työn ja perheen yhteensovittaminen äitien kertomana. Myös vanhemmuudesta, hoivasta ja lapsista useimmiten kysytään naisilta. Tarkasteltaessa aihepiiriin liittyviä haastattelututkimuksia saatavilla on huomattavasti enemmän naisiin kohdistuneita tutkimuksia. Mykkäsen (2010, 45) mukaan isien näkökulmalla on perinteisesti ollut vähäinen ja ohut paikka tutkimuksessa. Vahvasta naisnäkökulmasta huolimatta isät ovat päässeet ääneen viime vuosina yhä enemmän ja etenkin isyyteen liittyvät kysymykset ovat olleet pinnalla. Näyttää myös siltä, että etenkin pro gradu -tutkielmia tekevät opiskelijat ovat innostuneet kartoittamaan isien näkökulmia erilaisista vanhemmuuden teemoista, kuten lastenhoidosta, työnjaosta vanhempien kesken sekä erilaisissa elämäntilanteissa olevien miesten isyyskokemuksia. Aihepiirin tutkielmia isien näkökulmasta löytyy esimerkiksi

psykologian, yhteiskuntatieteiden, sosiaalityön, terveystieteiden ja kasvatustieteiden oppiaineista.

Aiempiä tämän aihepiirin pro gradu -tutkielmia on esimerkiksi Järvisen (2021) työ, jossa on tarkasteltu perhevapaita ja lastenhoitoa isien itse kertomana. Järvisen tarkastelun kohteena ovat heterosuhteessa olevat pienten lasten isät, ja hän lähestyy aihetta isyyden teemojen ja sukupuolten välisen työnjaon kautta. Tutkimuksen tuloksia oli se, että perhevapaat näyttivät pääsääntöisesti jakautuneen perinteisten vanhempien roolien mukaisesti ja päävastuu lasten- ja kodinhoidosta oli äidillä, vaikka isät osallistuivatkin siihen. Isien perhevapaiden käyttämättä jättämisen syitä olivat esimerkiksi isän työkiireet tai opiskelu. Osa myös oli kotona erilaisista syistä, mutta eivät hyödyntäneet vanhempainvapaapäiviä lainkaan. Järvisen saamat tulokset poikkeavat jaetun vanhemmuuden ja osallistuvan isyyden ihanteesta selvästi.

Myös esimerkiksi Bergroth (2015) on haastatellut isiä työnjaosta. Hänen haastattelemansa isät olivat olleet hoitovapaalla, joka on myös ollut tyypillisesti vain äitien käyttämä perhevapaa. Bergroth selvittää tutkielmassaan sitä, mitä vanhempien väliselle vastuunjaolle tapahtuu, kun äidin sijaan hoitovapaalle jääkin isä. Isiä haastateltiin hoitovapaan aikana ja uudestaan sen jälkeen, ja tarkoituksena oli selvittää heidän kokemuksiaan kodin- ja lastenhoidon jakautumisesta sekä siitä, onko hoitovapaalla siihen vaikutuksia. Bergrothin keskeisin havainto on, että isän pitämä hoitovapaa ei välttämättä vaikuta vanhempien väliseen vastuunjakoon. Hänen haastattelemansa isät olivat sisäistäneet jaetun vanhemmuuden ihanteen, mutta käytännössä hoivan tasainen jakautuminen oli riippuvainen useista tilannetekijöistä eikä aina halusta huolimatta toteutunut. Vain toisen vanhemman haastattelu vastuunjaosta on kuitenkin aina yksipuolinen näkökulma, ja tämän Bergrothkin myöntää. Toinen vanhempi saattaa kokea tilanteen eri tavalla, ja näin ollen kertomukset voivat erota toisistaan.

Isät otetaan huomioon Väestöliiton perhebarometreissa, jotka ovat pääasiassa väestökyselyistä koostettuja raportteja, jotka käsittelevät ajankohtaisia perheitä koskettavia teemoja, perhepolitiikkaa, syntyvyyttä, parisuhteita ja perhesuhteita. Vuoden 2006 perhebarometri käsittelee julkaisuajankohtana erityisen pinnalla ollutta isyyden muutosta sekä suomalaista isyyttä. Perhebarometrissa on kaksi eri aineistoa: valtakunnallinen alle 3-vuotiaiden isien kyselyaineisto ja 15 isän haastattelu. Sekä kyselyssä että haastatteluissa kartoitettiin muun muassa sitä, millaisia näkemyksiä miehillä oli isyyden alkutaipaleesta ja lastensa kanssa vietetystä ajasta. Lisäksi tarkasteltiin sitä, miten isät osallistuvat lastensa arkeen ja hoivaan. Tulokset osoittivat, että suurin osa sekä kyselyyn vastanneista että haastatelluista miehistä olivat pitäneet isyyden lomana ja valtaosa ajatteli, että isän kuuluu hoitaa lasta jo vauvaiässä. Näkemyksiä isyydestä kartoitettiin erilaisten väitteiden avulla, ja tuloksia tarkastellessa huomattiin, että suurin osa koki olevansa ylpeitä isyydestään ja jopa 92 % piti lapsen syntymää parhaana asiana, mitä heille on tapahtunut. Vastanneista 13 % kuitenkin koki,

että isyydelle asetetaan liian korkeita vaatimuksia. Haastatteluun osallistuneet isät kokivat olevansa moderneja, hoivaavia isiä, mutta tämän lisäksi heille oli tärkeää rooli perheen elättäjänä.

Eerola (2009) on tutkinut isyyttä yhdistäen kerronnallisen haastattelun ja teema-haastattelun menetelmiä. Kerronnallinen haastattelu on varsin mielenkiintoinen menetelmä tutkittaessa kokemuksia ja merkityksiä. Eerolan tutkimus keskittyy siihen, millaisia ”tarinoita” haastateltavat miehet omasta isyydestään kertoivat. Eerola paikansi analyysin pohjalta kolme erilaista miesten isyyttä kuvaavaa tarinaa: aktiivinen, perinteinen ja paikkaansa hakeva isyys. Eerola on jatkanut aiheen parissa kerronnallisin menetelmin, ja hänen väitöskirjansa (2015) käsittelee isien käsityksiä ja kertomuksia vastuullisesta isyydestä. Tarkastelun kohteena on lisäksi miesten sukupuolittuneet käsitykset vanhemmuudesta. Eerolan väitöstutkimuksen tulokset osoittavat, että miesten käsitykset isyydestä ovat melko yhtenäisiä ja isän hoitovastuu näyttäytyy ideaalina isien kertomuksissa. Eerola toteaa, että vaikka hoivaroolit perheissä vaihtelevat, hoivaavan ja läsnäolevan isän malli näyttäytyy kulttuurisena normina.

Mykkänen ja Eerola (2013) ovat tarkastelleet isien kertomuksia ensi kertaa isäksi tulemisesta ja isyyteen sitoutumisesta sekä vastuusta. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää isien omien kertomusten kautta sitä, millaisia asioita isyyteen sitoutumiseen liitetään. Tutkimuksen tulokset vahvistavat käsitystä sitoutuneen isyyden ihanteesta, sillä haastatellut miehet olivat vahvasti sitoutuneita isyyteensä ja lapsiinsa. Mykkäsen ja Eerolan haastattelemat isät hahmottivat vastuuta kolmen tekijän avulla: 1) vuorovaikutus ja kiintymyssuhde lapseen 2) kasvatustehtävä ja 3) taloudellinen vastuu ja hyvinvointi. Haastatellut isät kertoivat vastuun tarkoittavan käytännössä esimerkiksi omien tarpeiden sivuun laittamista. Erityisen mielenkiintoinen tutkimustulos oli se, että isät ottavat yhä osittain perinteisen isän roolin elättäjänä vastuulleen.

3.2 Perhevapaiden käytön syyt ja esteet

Isät pitävät lyhyitä vanhempainvapaata taustaan katsomatta. Vanhempainvapaan pitämisen yleisyys ei juurikaan vaihtele isän tai hänen puolisonsa sosioekonomisen taustan perusteella. (Salmi ym. 2009.) Sen sijaan pidemmät vapaajaksot ovat yleisempiä korkeasti koulutettujen isien keskuudessa, ja joiden puoliso on myös korkeasti koulutettu ja hyvässä asemassa työelämässä (Lammi-Taskula ym. 2017). Lammi-Taskula (2003) on raportoinut aiemmin myös päinvastaisia tuloksia korkeakoulutettujen isien pitämistä vanhempainvapaista. Tutkimuksessa havaittiin, että korkeasti koulutettujen isien vapaat olivat lyhyempiä, kuin vähemmän koulutettujen isien vapaat. Koulutustaustan vaikutus on sittemmin siis kääntynyt täysin pääläelleen.

Isälle kiintiöidyllä vapaalla on ollut merkitystä siihen, kuinka paljon isät vanhempainvapaita käyttävät. Tästä on tuloksia niin Suomesta kuin ulkomailtakin (ks. esim. Duvander & Johansson 2012; Saarikallio-Torp & Haataja 2016; Patnaik 2019). Näiden tutkimusten tulokset ovat erityisen mielenkiintoisia oman tutkielmani ja etenkin ensimmäisen tutkimuskysymyksen kannalta. Isien osallistumiseen voi vaikuttaa myös isälle annettu sosiaalinen tuki, eli esimerkiksi äidin, lähipiirin ja työyhteisön kannustus voi olla ratkaiseva tekijä isän perhevapaiden käyttöön (Lamb ym. 1987). Muita tekijöitä ovat esimerkiksi joustava perhevapaajärjestelmä ja järjestelmän tarjoama hyvä taloudellinen tuki vanhempainvapaan aikana (Carlsen 1998) sekä perherakenne. Isien valinnat vaihtelevat myös sen mukaan, kuinka monta lasta perheessä on. Jos lapsia on korkeintaan kaksi, isän pitämä vapaajakso on todennäköisempää, kuin sellaisissa perheissä, joissa lapsia on kolme tai enemmän. Useamman lapsen perheissä on hieman suurempi todennäköisyys sille, että isä ei ole perhevapailla lainkaan. Toisaalta kaksosten tai kolmosten syntyminen perheeseen ennustaa isän pidempää vanhempainvapaata. (Lilja ym. 2007.)

Isien perhevapaiden pitämisen päätöksiin voivat myös vaikuttaa isiin (ja äiteihin) kohdistuvat kulttuuriset odotukset. Myös isien käsitys omasta roolistaan perheessä ennustaa heidän valintojaan. Isät itse saattavat ajatella olevansa päävastuussa perheen elättämisestä, eivätkä näin ollen koe voivansa olla poissa työelämästä. Tällaiset isät pitävät vanhempainvapaata vähemmän todennäköisesti, kuin muut isät. Äidit puolestaan saattavat ajatella, että heidän ”kuuluu” olla kotona lastensa kanssa. (Lammi-Taskula 2007; Salmi ym. 2009.) Nämä isien ja äitien käsitykset omista rooleistaan usein johtavat vanhempainvapaiden epätasaiseen jakautumiseen. Etenkin aiemman perhevapaajärjestelmän aikana vanhempien kesken jaettavissa ollut vanhempainvapaa usein miellettiin äidille kuuluvaksi. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että vaikka isät pitäisivät vanhempainvapaita, iso osa ei välttämättä hoida lasta itsenäisesti, vaan yhdessä äidin kanssa (Lammi-Taskula ym. 2017).

Asenteet ja perinteiset käsitykset sukupuolirooleista eivät vaikuta pelkästään isien tekemiin valintoihin perhevapaiden pitämisestä, vaan nämä asenteet saattavat heijastua myös muihin. Sukupuolten välisen työnjaon perinne voi näkyä työpaikoilla esimiesten suhtautumisessa isien vanhempainvapaisiin. Muun muassa Närvi (2018) on havainnut, että työpaikoilla suhtautuminen isän suunnittelemaan tai pitämään vanhempainvapaaseen saattaa olla kielteistä, mutta tällaiset kokemukset eivät kuitenkaan olleet kovin yleisiä. Lammi-Taskulan (2003) tutkimuksessa toisaalta todettiin, että vain harvan isän ratkaisuun lopulta vaikutti se käsitys, että työnantaja ei olisi pitänyt pitkää vapaata suotavana – ja tämäkin käsitys perustui pelkästään isän omaan oletukseen, ei keskusteluun työnantajan kanssa.

Käytön esteenä on sukupuolten välisen työnjaon perinteen lisäksi pidetty työkii-reitä tai sitä, että mies arvioi perheen talouden kärsivän. Isyysvapaa saatetaan myös

korvata esimerkiksi vuosilomalla. (Salmi ym. 2009). Esteitä voivat olla myös miehen johto- tai esimiesasema tai toisaalta pienet tulot (Lammi-Taskula 2003). Myös työn luonteen on todettu vaikuttavan isien valintoihin, sillä yrittäjät pitävät harvemmin vanhempainvapaita kuin palkkatyössä olevat isät ja todennäköisemmin jättävät käyttämättä oikeutensa vanhempainvapaisiin kokonaan. Työn mielekkyys (tai ennemminkin sen puute) sen sijaan voi vaikuttaa isän haluun olla hetken poissa työelämästä (Lammi-Taskula ym. 2017; Lammi-Taskula 2007.) Näistä perhevapaiden käytön perusteita ja esteitä käsittelevistä tutkimuksista on ollut minulle suuresti hyötyä pohtiesani tutkielmani haastattelurunkoa.

3.3 Isille suunnattujen vanhempainvapaiden vaikutukset

Carlsen (1998) listaa yleisimmät isien pitämien vanhempainvapaiden vaikutukset. Ensimmäkin se edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa. Mitä useampi isä viettää vanhempainvapaata ja on näin ollen poissa työmarkkinoilta, sitä enemmän naisten asema työmarkkinoilla paranee. Lisäksi isien pitämät vanhempainvapaat voivat lisätä vanhempien välistä tasa-arvoa kodinhoitoon ja hoivaan liittyen. Toiseksi isien läsnäolo kotona vaikuttaa myönteisesti lapseen. Lapsi hyötyy isän kanssa vietetystä ajasta ja vanhempainvapaan aikana isällä ja lapsella on mahdollisuus luoda läheinen suhde aikaisessa vaiheessa lapsen elämää. Tällä on positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykselle ja vaikutukset näkyvät myös myöhemmässä iässä. Kolmanneksi isien pitämällä vanhempainvapailta on positiivinen vaikutus myös miehiin itseensä.

Isien vastuullisuudella ja osallistumisella hoivaan on siis merkittäviä vaikutuksia koko perheen hyvinvointiin. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että isän osallistuminen vaikuttaa erityisesti lapseen esimerkiksi tukemalla lapsen kasvua ja kehitystä, sosiaalista kyvykkyyttä ja kognitiivisia taitoja. Isien omaan hyvinvointiin se vaikuttaa esimerkiksi vahvistamalla miesten elämään tyytyväisyyden kokemusta. Isän osallistumisella hoivaan on myönteisiä vaikutuksia myös äitiin ja lisäksi se on yhdistetty tyytyväisyyteen parisuhteessa. (ks. esim. Pleck 1997; Palkovitz 2002; Sarkadi ym. 2007; Mykkänen & Eerola 2013.)

Brandthin ja Kvanden (2015) mukaan perhevapaita pitävät isät saavat paremman ymmärryksen siitä, mitä hoiva tarkoittaa: oman ajan omistamista lapselleen. Heidän mukaansa isän ja lapsen jatkuva yhteinen aika on välttämätöntä, jotta isille voi kehittyä herkkyys pienten lastensa muuttuville tarpeille. Lisäksi Brandth ja Kvande toteavat, että lastenhoidosta vastuuta ottaneet isät osaltaan muuttavat maskuliinisuuden käsitettä, eli sitä, mitä tarkoittaa olla mies. Isien vanhempainvapaat vaikuttavat sekä miesten isyyteen että ”hyvän isän” normiin. Jos aiemmin perinteisen isyyden

aikaan hoivaa ei nähty maskuliinisena tai miehen ominaisuutena, tämä tutkimus osoittaa miesten lukevan hoivan osaksi miehisyyttä.

Patnaik (2019) on tutkinut isälle kiintiöidyn perhevapaan (fathers' quota) pitkäaikaisia vaikutuksia ja sitä, miksi isälle nimikoitu vapaa saattaa olla tehokas keino lisätä isien vapaiden käyttöä. Patnaikin tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, ovatko isän pitämien vapaajakson vaikutukset esimerkiksi vanhempien tasa-arvoiseen työnjakoon pysyviä, ja näkyvätkö vaikutukset vielä vapaajakson jälkeen – vai palaavatko vanhemmat perinteisiin rooleihinsa. Patnaikin tutkimuksen tulokset osoittavat, että isän pitämä vanhempainvapaa ja sen myötä muuttunut työnjako vanhempien kesken voi vaikuttaa siihen, millainen työnjako on vielä vuosia myöhemmin. Lisäksi Patnaikin mukaan isän pitämä vanhempainvapaa yhtenäistää isien ja äitien kokemusta vanhemmuudesta, ja tällä voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia vanhempien käytäntöihin kotona.

3.4 Yhteenveto aiemmasta tutkimuksesta

Perhevapaita, vanhemmuutta ja isyyttä käsittelevät tutkimukset ovat tavallisesti haastattelu- tai kyselytutkimuksia. Laajoja kyselyaineistoja kokoavat muun muassa Väestöliitto (perhebarometrit) ja Terveystieteiden tutkimuskeskus (ks. esim. Närvi 2018). Lisäksi Kelan etuustietojen avulla voidaan tarkastella perhevapaiden jakautumista. Perhevapaita ja vanhemmuutta koskevia tutkimuksia on perinteisesti lähestytty äidin näkökulmasta, mutta isien ääntä pyritään jatkuvasti tuomaan enemmän esille. Tutkijat ovat aiempaa enemmän kiinnostuneita isyyden tutkimisesta ja isänä olemisen merkityksistä. Näistä aihepiireistä on saatavilla paljon tutkimusta Pohjoismaista, ja useissa julkaisuissa myös käsitellään Pohjoismaita yhdessä (ks. esim. Carlsen 1998; Eydal & Rostgaard 2015). Pohjoismaissa ovat olleet esillä samat isyyden ja vanhemmuuden teemat jo pitkään ja pohjoismaalaisen vanhemmuuden esimerkillinen malli puhututtaa myös muualla maailmassa.

Tarkastelu on yleensä rajattu käsittelemään ydinperheissä ja heterosuhteissa eläviin isiin ja vanhempiin. Tämän johdosta esimerkiksi etäisät, yksinhuoltajat, uusperheiden isät ja muut monimuotoiset perhemuodot rajautuvat tutkimuksen ulkopuolelle lähes poikkeuksetta. Tällaista rajausta on perusteltu esimerkiksi sillä, että ydinperheen isyys on yhä yleisin isyyden muoto (Eerola 2009). Yhtenäistä näiden aihepiirien nykytutkimukselle on se, että ajatus osallistuvan isän ja jaetun vanhemmuuden ihanteesta on korostunut, vaikka joskus tulokset osoittaisivatkin isien yhä ajattelevan olevansa perheen pää ja ensisijainen elättäjä. Myöskään tilastot isien pitämien vanhempainvapaiden vähäisestä määrästä ei tue narratiivia vahvasta isyyden muutoksesta.

Aiempaa tutkimusta ja aihepiirin kirjallisuutta tarkastellessa tulee huomioida aika, eli esimerkiksi millainen perhevapaajärjestelmä kulloinkin on ollut ja onko järjestelmän muuttuminen vaikuttanut myöhemmin tuloksiin samankaltaisissa tutkimusasetelmissä. Tässä luvussa esitellyissä tutkimuksissa, joista osa on uudempia ja osa vanhempia, on silti yhteneviä tuloksia ja huomattavissa on tutkimusten rajausten yhtenevyyden lisäksi muun muassa samankaltaisia kulttuurisia odotuksia ja ajatuksia isän ja äidin roolista ja vanhemmuudesta. Lisäksi haastattelu- ja kyselytutkimuksissa yleistä on, että miesten vastausinnostus on hieman naisia alhaisempaa ja aineistot painottuvat yleensä siten, että niissä on enemmän koulutettuja kuin kouluttamattomia miehiä. Yleistettävää tietoa vanhempien asenteista ja ajatuksista on vaikeaa saada, mutta yksittäistenkin haastattelujen avulla voidaan toisaalta kuitenkin saada arvokasta tietoa vallitsevista vanhemmuuden ja isyyden ihanteista.

Huomionarvoista on, että vuoden 2022 perhevapaauudistuksesta ei ole vielä tutkimusta. Perhevapaauudistuksen vaikutuksia seurataan useassa eri organisaatiossa, mutta tiedon kertyminen vie vielä aikaa. Hallituksen esityksessä (HE 129/2021 vp) kerrotaan Kelan tutkimusyksikössä olevan käynnissä tutkimushanke, jossa tarkastellaan perhevapaiden käyttöä ja erityisesti isien vanhempainvapaiden käyttöä. Tulevaisuudessa vanhempainpäivärahan käyttöä voidaan myös seurata Kelan etuustietojen avulla, mutta uudistuksen vaikutusten arvioimiseksi seuranta täytyy ulottaa pidemmälle aikavälille. Kattavia seurantatietoja saadaan aikaisintaan parin vuoden kuluttua lakien voimaantulosta, koska tuolloin ensimmäisten uudistuksen piiriin tulleiden vanhempien oikeus käyttää vanhempainpäivärahoja päättyy. Tämä tarkoittaa vuoden 2024 loppupuolta.

4 KESKEISET KÄSITTEET

Isät ja isyys ovat olleet enemmän pinnalla 2000-luvulla kuin aiempina vuosikymmeninä. Näkemykset isyydestä ovat aiempaa moninaisempia ja erilaiset tavat olla isä ovat tulleet hyväksytyimmiksi ja yleisemmiksi. (Eerola & Mykkänen 2014, 7.) Tutkimukseni kannalta oleellista ei ole tarkastella esimerkiksi biologisen ja juridisen vanhemmuuden määritelmiä. Sen sijaan tuon tässä luvussa esille joitakin kirjallisuudessa esiintyviä ja yhteiskunnallisessa keskustelussa pinnalla olevia tapoja määritellä ja puhua isyydestä ja isänä olemisesta. Erityisesti jaettu vanhemmuus ja osallistuvan isän ihanne ovat pinnalla, ja ilmiöt näkyvät myös perhevapaaudistuksen taustoissa ja tavoitteissa. Isyyden määrittelemineen on haasteellista, ja viime kädessä se on yksilöllinen kokemus, jota rakennetaan myös vuorovaikutuksessa (ks. luku 5.6). Tässä luvussa esittelemäni määritelmät eivät siis ole aukottomia selityksiä isyyden merkityksestä ja olemuksesta yksilötasolla, vaan ne kertovat pikemminkin kulttuurisista käsityksistä ihanteellisesta tai tavoiteltavasta isyydestä.

4.1 Isyyden kulttuuriset mallitarinat – kohti osallistuvaa isyyttä

Jari Kekäleen (2007) esittelemät isyyden mallitarinat – esimoderni, moderni ja post-moderni isyys – kertovat kulttuurisista ideaaleista ja ne ovat pelkistettyjä kuvia siitä, millaisena isyys milloinkin on ymmärretty ja millaiseksi se on kehittynyt. Vaikka mallitarinat tuovat esille eri aikoina hallinneita käsityksiä isänä olemisesta ja ”hyvästä isyydestä”, se ei tarkoita isyyden rajoittuvan vain mallitarinoiden kaltaisiin kuvauksiin. Mallitarinat ovat siis vain aikansa ihanteita, joiden rinnalla esiintyy myös muita isyyden muotoja.

Kekäleen (2007, 40–44) mukaan esimodernin isyystarinan isä on lapsilleen emotionaalisesti etäinen ja poissaoleva patriarkka, joka työskentelee paikalla kotipiirissä. Tässä mallitarinassa isä näyttäytyy perheenpäänä, jolla on kaikki valta. Modernin

isyystarinan isä puolestaan on fyysisesti poissaoleva perheen elättäjä. Tässä tarinassa isän valta kuitenkin alkaa murtua, vaikka emotionaalinen etäisyys säilyykin tai jopa syvenee. Sekä esimodernissa että modernissa isyystarinassa korostuvat käsitykset isän ja äidin roolien erilaisuudesta ja ydinperheestä. (Kekäle 2007, 40–44.) Esimoderni ja moderni isyystarina edustavat perinteistä isyyttä. Huttunen (1999) luonnehtii perinteisen isyyden tarkoittavan etäistä, kovaa, tilanteita hallitsevaa ja tunteitaan kontrolloivaa isää, jolle ei ole sallittu hoivaavaa vanhemmuutta. Tähän on kuitenkin samanaikaisesti liittynyt perinteinen äitiys, joka puolestaan ei ole antanut isälle tilaa lasten kasvatuksessa. (Huttunen 1999, 171–172.)

Esimoderni ja moderni isyystarina saattavat helposti sekoittua toisiinsa, mutta postmoderni isyystarina eroaa näistä kahdesta selkeästi. Postmodernin isyystarinan isä osallistuu läheisesti lastensa hoivaan ja kasvatukseen tasa-arvoisesti äidin kanssa. Jaetun vanhemmuuden ihanne korostuu ja samalla myös perhemuodot moninaistuvat verrattuna esimoderniin ja moderniin mallitarinaan. (Kekäle 2007, 40–44.) Postmodernin mallitarinan kaltainen uudenlainen isyys ja käsitys jaetusta vanhemmuudesta purkavat sen olettamuksen, että isän ja äidin roolit ovat lähtökohtaisesti erilaiset. Kekäleen ja Eerolan (2014) mukaan nykyään isyyttä kerrotaan yleensä postmodernin mallitarinan mukaisesti. Mutta vaikka tavat puhua isyydestä ja vanhemmuudesta ovat muuttuneet, ei ole varmuutta siitä, että postmodernin isyystarinan kaltainen isyys toteutuu käytännössä. Kekäle ja Eerola kuitenkin toteavat, että postmodernin tarinan yleistyminen ja kulttuurisen ilmapiirin muuttuminen sallivammaksi esimerkiksi isien pitämien pidempiä perhevapaita kohtaan luo pohjaa isyyden muutokselle. (Kekäle & Eerola 2014, 25, 30.)

Mistä Kekäleen kuvailema isyyden muutos sitten johtuu? Odotukset isyydestä alkoivat muuttua 1950–1960-luvulla etenkin naiskulttuurin muutoksen ja tasa-arvon ihanteen myötä. Kun naisten kotiäitiyttä alettiin kyseenalaistamaan, naisten koulutustaso nousi ja pienten lasten äitien työllisyys yleistyi nopealla tahdilla, perinteisen isän roolin täytyi samalla muuttua. (Kolehmainen 2004, 90; Vuori 2004, 32; Pleck & Pleck 1997, 45.) Ajatus uudesta isyydestä ja isien roolien muutoksesta ei kuitenkaan suoriltaan saanut suurta kannatusta, vaan kuva hoivaavasta isästä oli pilkan kohteena, ennen kuin ilmapiiri alkoi muuttua hyväksyvämmäksi (Aalto 2010, 29). Uusi isyys haastoi perinteisiä käsityksiä vanhemmuudesta ja alkuun hoivaavan isän rooli saattoikin olla vain avustava, ikään kuin äidin apulainen ja kodinhoidon lisäresurssi (Huttunen 1999, 181–183). Tultaessa 1980-luvulle tilanne oli jo erilainen, sillä perhepoliittisten uudistusten myötä isillä oli ensimmäistä kertaa käytössään isyysvapaa (ks. luku 2.1.1) ja uusi isyys ei enää ollut vain utopiaa.

On huomioitava, että isyyden muutos ei todellisuudessa ole ollut näin yksinkertaista ja suoraviivaista, kuin kulttuuriset mallitarinat antavat ymmärtää. Vaikka nykyisin korostuvat hoivaavan isän ihanne ja vanhempien tasa-arvo, on kuitenkin hyvä

muistaa - kuten Huttunen toteaa - että perinteinen isyys ei ole totaalisesti kadonnut, vaan se elää uudenlaisen isyyden rinnalla (Huttunen 1999, 178). Erilaiset kulttuuriset käsitykset isyydestä tai ”hyvästä isästä” eivät siis vaihdu yhdestä toiseen saumattomasti, vaan elävät limittäin.

4.2 Osallistuva isyys ja jaettu vanhemmuus

Tänä päivänä ei enää voida puhua uudesta isyydestä - onhan ajatus hoivaavasta isästä ollut olemassa jo vuosikymmeniä. Uuden isyyden käsitettä käytettiin aiemmin korostamaan isän muuttunutta roolia vanhempana (Huttunen 2010, 176). Nykyisin esillä olevat käsitteet ovat jaettu vanhemmuus, osallistuva isyys sekä isyyteen sitoutuminen. Perhepolitiikassa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa maalataan kuvaa osallistuvan, hoivaavan ja vastuuta ottavan isän ihanteesta ja jaettua vanhemmuutta pidetään tavoiteltavana ideaalitulanteena. Isän rooli äidin ”apulaisena” on vaihtunut aktiiviseen osallistumiseen lapsen hoitoon ja kasvatukseen. Jaetun vanhemmuuden ihanne on pinnalla myös muissa Pohjoismaissa (ks. esim. Eydal & Rostgaard 2015).

Osallistuvan isyyden ja jaetun vanhemmuuden käsitteet ovat vahvasti toisiinsa kietoutuneita, sillä jaetun vanhemmuuden käsite sisältää ajatuksen osallistuvasta isästä, ja vastaavasti osallistuvan isän käsitteeseen liitetään Kolehmainen (2004, 89) mukaan usein eräänlainen sukupuolten tasa-arvon lupaus. Pleck ja Pleck (1997) käyttävät osallistuvasta isästä termiä yhteisvanhemmuusisä (*co-parent father*), joka heidän mukaansa tuo näkyväksi sen, että isällä on yhtäläinen vastuu vanhemmuudesta äidin kanssa. Jaetun vanhemmuuden ideaalissa isältä ei odoteta pelkästään osallistumista, vaan sen tulee olla tasapuolista äidin kanssa. Jaetulla vanhemmuudella tarkoitetaan heidän mukaansa siis tasavertaista vanhemmuutta, hoivan ja vastuun tasa-arvoista jakamista. (Pleck & Pleck 1997, 45.) Etenkin osallistuvan isyyden käsitteen määrittelyssä on hieman eroja kontekstin ja sen mukaan, kuka sitä milloinkin käsittelee. Yhteistä näille määrittelyille on kuitenkin se, että osallistuvan isyyden nähdään olevan jatkumoa uuden isyyden käsitteelle ja että se kuvastaa nykyhetken ”hyvää isää”, joka osallistuu hoivaan ja kodinhoitoon äidin kanssa tasavertaisesti - tai ainakin aiempaa enemmän.

Huttunen (1999) kuvailee jaettua vanhemmuutta vanhempien kesken puolitettavaksi hoivatyöksi. Hänen näkemyksensä mukaan olennaista on myös se, että vanhempien rooleja ei jaeta erillisiksi perinteisten sukupuoliroolien mukaisesti, vaan kumpikin vanhemmista osallistuu niin hoivaan kuin ulkoisten edellytysten turvaamiseen. Jaettuun vanhemmuuteen sopii ajoittainen kotiäitiys tai koti-isyyys, mutta pidempiaikainen jommankumman vanhemman kotona olo ja toisen kotoa poissa olo sen sijaan ei noudata jaetun vanhemmuuden ideologiaa. Huttusen mukaan jaettuun

vanhemmuuteen sisältyy lisäksi ymmärrys siitä, että myös miehisyyteen kuuluu kyky hoivaan, eivätkä helluus ja hoiva ole vain äitiyteen lukeutuvia piirteitä. (Huttunen 1999, 185–187.)

Toteutuakseen käytännössä jaetun vanhemmuuden on kuitenkin todettu usein edellyttävän vanhempien tietoista pyrkimystä tasaiseen työnjakoon lasten- ja kodinhoidossa sekä myös neuvotteluja liittyen vanhempien työtilanteisiin (Närvi 2014). Vaikka vanhempien kesken ihanteena olisi jaettu vanhemmuus, sitä vastaisiin ratkaisuihin saatetaan päätyä neuvottelujen jälkeen puhtaasti käytännön syistä. Vanhemmat saattavat esimerkiksi päätyä priorisoimaan isän uraa, ja tämä nähdään koko perheen etuna taloudellisen vakauden vuoksi. Närvi myös kysyy, onko vanhempainvapaiden tasaisella jakautumisella lopulta merkitystä, jos hoivavastuu myöhemmässä vaiheessa jakautuu tasa-arvoisemmin. Hänen haastattelemansa vanhemmat kertoivat työnjaon käytäntöjen muuttuneen työtilanteiden ja lasten kasvamisen myötä. (Närvi 2014.) Vanhemmuuden ihanteet eivät siis välttämättä loppujen lopuksi näy vanhempien päätöksissä jakaa vanhempainvapaita, vaan päätöksiä taustalla voi olla moninaisia syitä.

4.3 Isyyteen sitoutuminen

Isyyteen sitoutumista on pidetty keskeisenä mittarina, kun määritellään isän osallistumista lastensa hoivaan. Isyyteen sitoutumisen käsite viittaa siihen, missä määrin isä panostaa vanhemmuuteensa, isä-lapsi-suhteeseen sekä arkeen lapsen kanssa. (Mykkänen & Eerola 2013, 18.) Isyyteen sitoutumisen ja osallistuvan isyyden käsitteet ovat osittain päällekkäisiä ja kirjallisuudessa niitä näytetään käytettävän paikoin myös synonyymeina toisilleen.

Isyyteen sitoutumisen käsitteen esittelivät 1980-luvun loppupuolella Lamb, Pleck, Charnov ja Levine (1987, 125–126). Heidän mukaansa isyyteen sitoutuminen koostuu kolmesta tekijästä: vuorovaikutus (*interaction*), saatavilla olo (*availability*) ja vastuullisuus (*responsibility*). Vuorovaikutuksella he viittaavat isän ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen niin hoivan kuin yhdessä vietetyn ajan ja yhteisten aktiviteettien tai leikin myötä. Saatavilla olo puolestaan liittyy isän läsnäoloon ja lapsen lähettyvillä olemiseen, jos lapsi tarvitsee isää. Kolmas tekijä, vastuullisuus, viittaa siihen, millaisen roolin isä ottaa lapsen arjessa hoivan ja muiden käytännön asioiden järjestämisessä ollakseen lapsen saatavilla. Tämä määritelmä tuo näkyviin isyyteen sitoutumisen ja osallistuvan isyyden käsitteiden päällekkäisyyden. Sitoutumisen käsitteen voidaan ajatella olevan ikään kuin yksi osallistuvan isyyden osatekijä, joka puolestaan toimii kattokäsitteenä isän osallistumiselle.

Lisäksi Lamb kollegoineen ovat myös luoneet mallin siitä, millaiset tekijät vaikuttavat edellä kuvattuun isän sitoutuneisuuden tasoon. Nämä tekijät ovat isän *motivaatio* osallistua enemmän lastenhoitoon, kodinhoitoon ja lastenhoitoon liittyvät *taidot*, sosiaalinen *tuki* sekä *institutionaaliset tekijät ja käytännöt*. Kodinhoidon ja hoivan taidot todetaan olevan merkittäviä siksi, että isä, joka on itsevarmempi ja luottavaisempi kykyihinsä, on todennäköisesti myös halukkaampi hoitamaan lasta ja kotia. Sosiaalinen tuki puolestaan on tärkeää puolisoilta, sukulaisilta ja myös työyhteisöltä. Lähipiiriltä saatava kannustus ja tuki vaikuttavat siihen, miten isät arvioivat omaa rooliaan vanhempana. (Lamb ym. 1987, 130–134.)

4.4 Oheneva ja vahvistuva isyys

Huttusen (2001) mukaan perinteisen isyyden rinnalle ei ole noussut pelkästään aiempaa hoivaavampi ja osallistuvampi isä, vaan myös aiempaa ohuemman isyyden kehityssuunta. Huttusen (2014, 182) mukaan ohenevan (*diminishing*) ja vahvistuvan (*strengthening*) isyyden käsitteet esittelivät ensimmäistä kertaa Hawkins ja Dollahite (1997). Vahvistuvan isyyden käsitteeseen liittyy miehen vahva sitoutuminen, joka näkyy hänen toiminnassaan ja arvovalinnoissaan (Huttunen 2001, 151).

Vahvistuvan isyyden kehityssuunta pitää sisällään aiemmin tässä luvussa esittelemani osallistuvan ja sitoutuvan isyyden sekä jaetun vanhemmuuden ihanteen. Ohenevan isyyden käsite puolestaan viittaa ajattelutapaan, jonka mukaan tietyissä tilanteissa isyys merkitsee ainoastaan biologista isyyttä, eikä isyys syystä tai toisesta kehity psykologiseksi isyydeksi (Huttunen 2001, 154). Ohut isyys voi liittyä joko perherakenteeseen tai isän toimijuuteen. Perherakenteeseen liittyvä ohut isyys ilmenee erilaisissa isättömyyden tilanteissa. Tähän lukeutuvat myös itselliset äidit, jotka hankkivat lapsen lähtökohtaisesti ilman lapsen isän läsnäoloa sekä uudenlaiset perhemallit, joissa isän läsnäolo vaihtelee. Nämä tilanteet ovat kuitenkin suljettu pois tästä tutkimuksesta. Toimijuuteen liittyvä ohut isyys puolestaan ilmenee tilanteissa, joissa isä on fyysisesti läsnä ja kuuluu perheeseen, mutta isä-lapsi-suhde jää siitä huolimatta etäiseksi ja pinnalliseksi. (Huttunen 2014, 183.)

Huttusen (2014) mukaan vahvistuvan ja ohenevan isyyden esiintymisestä ei ole olemassa aukotonta tilastollista faktaa, vaan näiden kehityssuuntien toteutumista täytyy tarkastella muilla tavoin. Vahvistuvasta isyydestä saadaan näyttöä esimerkiksi vanhempainvapaiden käyttöä koskevien tilastojen avulla tai haastatteleamalla vanhempia. Ohenevasta isyydestä sen sijaan on haastavampaa saada näyttöä, sillä se ei lähtökohtaisesti ole toivottua, ja sitä koskeva keskustelu on vähäistä. Ohenevaan isyyteen liittyy esimerkiksi isän sitoutumattomuus, isäsuhteen syntymättömyys ja isättö-

myys, ja näistä aiheista usein vaietaan. Tärkeintä Huttusen mukaan on kuitenkin kysyä, kumpaan kehityssuuntaan isyys on menossa tai millä intensiteetillä ohut ja vahvistuva isyys lisääntyvät tai laajenevat. Suomalaisen isyyden arvioidaan vahvistuneen ja tämän kehityskulun odotetaan yhä jatkuvan. (Huttunen 2014, 187–188.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää miesten kokemuksia vuonna 2022 voimaan tulleen perhevapaa uudistuksen vaikutuksista vanhemmuuteen ja tarkastella niitä yksilöllisiä syitä, joiden perusteella eri perheissä vanhempainvapaapäivät on jaettu vanhempien kesken. Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Millaisia vaikutuksia uudistuksella on vanhemmuuteen?
- 2) Millä perusteilla vanhempainvapaa jaetaan vanhempien kesken?

5.2 Laadullinen tutkimus

Laadullisella tutkimuksella pyritään Juutin ja Puusan (2020, 9) mukaan ymmärtämään jotakin ilmiötä tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden kokemusten, ajatusten, tunteiden ja niiden merkitysten kautta, joita he tutkimuksen kohteena olevalle ilmiölle antavat. Myös Hirsjärven ja Hurmeen (2022, 26) mukaan laadullisilla menetelmillä voidaan päästä lähemmäksi niitä merkityksiä, joita ihmiset antavat, ja ne tuovat tutkittavien äänen kuuluviin. Tutkielmani tarkoituksena ei ole tuottaa yleistettävää tietoa, vaan tarkastella haastateltavien kokemuksia. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritäkään tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvaamaan ja antamaan jollekin ilmiölle teoreettisesti mielekäs tulkinta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 73–74). Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on Juutin ja Puusan (2020, 11) mukaan se, että siinä pyritään tuotta-

maan rikasta ja yksityiskohtaista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Sen sijaan, että pyrittäisiin tuottamaan luotettavaa tietoa siitä, kuinka usein jokin ilmiö esiintyy, pyritään löytämään erilaisia näkökulmia aiheen tarkasteluun. (Juuti & Puusa 2020, 14.)

5.3 Puolistrukturoidut teemahaastattelut aineistonkeruumenetelmänä

Koska tutkielmani tarkoituksena on tuoda miesten ääni kuuluviin ja selvittää heidän omia kokemuksiaan, päädyin keräämään aineistoni haastatteluin. Toisena vaihtoehtona harkitsin kyselylomakkeen laatimista, mutta sen kautta vastaukset olisivat saattaneet jäädä turhan lyhyiksi, eikä se olisi mahdollistanut jatkokysymysten tai tarkennusten tekemistä. Lisäksi koin, että kyselylomakkeen käyttö olisi voinut rajoittaa vastauksia, kun taas haastatteluissa on mahdollista nousta esille asioita, joita en olisi välttämättä osannut kyselylomakkeessa huomioida. Haastattelu onkin varsin joustava menetelmä, ja siinä tutkija pääsee olemaan suoraan vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Hirsjärven ja Hurmeen (2022, 32) mukaan haastattelutilanne antaa mahdollisuuden tutkijalle suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa ja säädellä haastatteluaiheiden järjestystä. Päädyin lopulta tekemään puolistrukturoituja teemahaastatteluja, mikä mahdollistaa suunnitellun haastattelurungon lisäksi aiheiden käsittelyn sen ulkopuolelta ja tuo joustavuutta haastattelutilanteisiin.

Yksityiskohtaisten ja valmiiden kysymysten sijaan haastattelut etenivät teemojen varassa (ks. liite 1). Teemahaastatteluissa ei ole tarkkaa järjestystä ja muotoa kysymyksille, mutta se ei myöskään ole aivan täysin vapaa. Teemahaastattelulle on luonteenomaista teemat, eli haastattelun aihepiirit, jotka ovat kaikille haastateltaville samat. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat ja heidän antamat merkitykset ovat keskeisiä, ja sen, että nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 47–48.) Myös Tuomi ja Sarajärvi (2018, 66) toteavat, ettei teemahaastattelussakaan voi kysellä aivan mitä tahansa, vaan tarkoituksena on löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimustehtävän mukaisesti.

5.3.1 Haastattelujen toteutus

Haastattelut toteutettiin Teamsin välityksellä. Haastattelut olivat kestoiltaan noin 50 minuuttia. Ennen haastatteluja kerroin jokaiselle haastateltavalle osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja toimitin haastateltaville heidän ilmoittamaansa sähköpostiin luettavaksi tietosuojatiedotteen, tutkimustiedotteen sekä suostumuslomakkeen. Pyysin haastateltavilta kirjallisen suostumuksen tutkielmaan osallistumiseen. Valmistauduin

haastatteluihin kirjaamalla itselleni paperille ylös haastattelurungon pääteemat. Hahmottelin pääteemojen alle ranskalaisin viivoin aiheita sekä muutamia apukysymyksiä, jotka kysyin jokaiselta haastateltavalta.

Haastattelujen alussa kävin läpi haastattelun kulkua ja kerroin lyhyesti tutkielmani tarkoituksesta ja perhevapaaudistuksesta. Kerroin haastateltaville, ettei minulla ollut tarkkaa valmista kysymyspatteristoa, vaan halusin kuulla heidän kertovan mahdollisimman vapaasti omin sanoin kokemuksistaan sekä jakavan ajatuksiaan aiheesta. Pyysin aluksi haastateltavia kertomaan itsestään ja perheestään. Kysyin jokaiselta heidän ikänsä, koulutustaustansa ja ammattinsa. Jokaisessa haastattelussa käytiin haastattelurungon jokainen pääteema läpi, mutta teemojen järjestys ja haastattelujen kulku vaihteli hieman sen mukaan, mihin aiheisiin keskustelu ohjautui haastateltavan puolelta ja millaisia seikkoja hän toi puheessaan esille. Esitin lisäksi haastattelujen edetessä uusia kysymyksiä sen perusteella, millaisia mielenkiintoisia seikkoja edellisissä haastatteluissa oli tullut esille, joita ei suoraan ollut haastattelurungossani.

Ensimmäisten haastattelujen jälkeen kirjasin ylös mieleeni tulleita ajatuksia ja huomioita haastattelutilanteesta, haastattelurungosta ja itsestäni haastattelijana. Ensimmäinkin viilasin haastattelurunkoa hieman seuraavia haastatteluja varten ja pohdin joidenkin apukysymysten muotoilua sekä mahdollisia jatkokysymyksiä. Huomasin esimerkiksi isyyden merkityksen olevan melko vaikea kysymys, ja lähestyin lopuissa haastatteluissa tätä kysymällä, millaista isänä oleminen on ollut. Näin haastateltavien vaikutti olevan luontevampi ja helpompi pohtia, mitä isyys heille merkitsee.

Toiseksi kiinnitin huomiota etähaastattelun tuomiin vaikeuksiin: puheenvuorojen vaihtuminen ei ole yhtä luonnollista, kuin kasvokkain tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Hankaluutta aiheutti siis eleiden huomaamatta jääminen sekä puheen päällekkäisyys ja viiveet. Lisäksi huomasin heti ensimmäisen haastattelun jälkeen, että puheliiana ihmisenä minun tulee kiinnittää huomiota siihen, etten ole liikaa äänessä. Seuraavissa haastatteluissa pidin tietoisesti omien kysymysteni ja haastateltavien vastausten jälkeen riittävän pitkiä taukoja omassa puheessani, enkä täyttänyt hiljaisuuksia heti itse. Tämä vähensi puheen päällekkäisyyttä ja lisäksi antoi haastateltaville paremmin tilaa tuoda ajatuksiaan esille.

Vaikka kyseessä olikin keskustelunomainen tilanne, huomasin, että hetken hiljaisuus tai tauko kysymysten välissä antoi haastateltaville aikaa pohtia sanottavaansa ja antoi heille tilaa tuoda esille jotain sellaista, mitä en itse kysynyt. Kehittymiseni haastattelijana konkretisoitui aineistoa silmäillessä: lopuissa haastatteluissa olen selkeästi vähemmän äänessä kuin ensimmäisessä, ja samalla haastateltavien puheenvuorot pitenivät huomattavasti haastattelujen edetessä.

5.4 Aineisto

Tutkielmani aineisto koostuu kahdeksan isän puolistrukturoidusta teemahaastattelusta. Haastattelut toteutettiin joulukuun 2023 ja huhtikuun 2024 välisenä aikana. Haastateltavat olivat iältään 24–38-vuotiaita. Kaikki haastateltavista olivat joko avotai avioliitossa lastensa äidin kanssa. Kahta haastateltavaa lukuun ottamatta kyseessä oli perheen ensimmäinen lapsi. Viisi haastateltavista oli haastattelun aikaan perhevaapaalla tai jo pitänyt vapaansa, kolme ei ollut vielä aloittanut vapaajaksoaan, mutta ajankohta oli jo suunniteltu toisen vanhemman kanssa. Lähes kaikki haastateltavat ja/tai heidän puolisonsa olivat korkeasti koulutettuja. Haastateltavista seitsemän oli palkkatyössä ja yksi oli päätoiminen opiskelija. Kerroin haastattelukutsussa etsiväni osallistujiksi sellaisia miehiä, jotka olisivat pitäneet tai pitämässä perhevapaita uuden perhevapaajärjestelmän mukaisesti. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että lapsen laske-
tun ajan tuli olla 4.9.2022 jälkeen. Toisena kriteerinä oli se, että kyseessä olisi kahden vanhemman perhe.

Alun perin ajatuksena oli ensisijaisesti jakaa haastattelukutsua järjestöjen kautta. Olin yhteydessä useisiin lastensuojelu- ja miesjärjestöihin, joista kahdesta sain vastauksen. Lopulta toinen järjestöistä jakoi haastattelukutsuani eteenpäin sosiaalisen median kanavissaan. Järjestön kautta sain ainoastaan yhden yhteydenoton, joten päädyin jakamaan haastattelukutsua myös lukuisiin erilaisiin Facebook-ryhmiin, joiden kautta uskoin voivani tavoittaa laajemmin kohderyhmään sopivia vanhempia tai heidän puolisoitaan. Jaoin haastattelukutsun myös omalla tililläni eräässä sosiaalisen median kanavassa ja lisäksi muutama haastateltava löytyi tuttavieni kautta heidän kerrottuaan tutkielmastani.

Aineiston litterointiin käytin apuna Teamsin litterointitoimintoa. Ohjelma muunsi puheen tekstiksi reaaliajassa haastattelun lomassa, ja nauhoituksen päätyttyä litteraatin pystyi ladata ja tallentaa Word-tiedostona. Automaattista litteraattia täytyi jälkikäteen muokata ja korjata, ja kunkin haastattelun kohdalla tähän kului aikaa noin 2-3 tuntia. Aineistoa kertyi tekstin korjaamisen ja muokkaamisen jälkeen yhteensä 107 sivua (Book Antiqua, fonttikoko 12, riviväli 1,15). Automaattinen litterointi toimi yllättävän hyvin, mutta paikoin ohjelma ei tunnistanut joitakin sanoja tai puhekielisiä ilmaisuja, ja päällekkäin puhuminen saattoi aiheuttaa tekstitiedostoon katkoksia, ylimääräisiä sanoja tai sanojen puuttumista kokonaan.

Jokaisen haastattelun jälkeen kävin tekstin läpi samalla äänitallennetta kuunnellen. Vaikka teksti ei ollut virheetöntä, sen läpi käyminen oli melko nopeaa ja sujuvaa. Kuuntelin äänitallenteet kerran tai kahdesti riippuen siitä, kuinka paljon korjattavaa ja muokattavaa oli. Ensin keskityin ainoastaan korjaamaan tekstin sekä merkitsemään selkeästi erottuvat tauot puheessa. Tämän jälkeen kävin tekstitiedoston vielä uudel-

leen läpi poistaen turhaa toistoa, täytesanoja ja haastatteluun kuulumattomia kommentteja. Automaattinen litterointi loi tekstiin erottuvat puheenvuorot, ja poistin lopullisesta litteraatista haastateltavien nimet ja tekstin sisällä mainitut nimet tai muut tunnistetiedot. Aineiston luettavuutta parantaakseni lisäsin tekstiin välimerkit.

Käytän tuloslukuissa sitaatteja haastatteluista. Olen ”siistinyt” sitaatteja, eli paikoin esimerkiksi muokannut tekstiä ymmärrettävämmäksi, poistanut joitakin täytesanoja ja puheen rönsyilyä. Esimerkkinä alkuperäinen teksti aineistosta: ”Eipä ne lapset varmaan isiensä puoleen käänny asioissa ja - sitten myöhemmälläkään iällä - jos ei niinku pienenä jo muodosta heihin semmoista suhdetta, että tota on läsnä ja ja tota tekee heidän kanssaan asioita.” Muokattu sitaatti: ”Eipä ne lapset varmaan isiensä puoleen käänny asioissa sitten myöhemmälläkään iällä, jos ei pienenä jo muodosta heihin semmoista suhdetta, että on läsnä ja tekee heidän kanssaan asioita.” Käytän sitaateissa seuraavia merkintöjä:

H	haastateltava
[...]	lainatusta tekstistä poistettu osa
-	tauko puheessa
(sulkeiden sisällä oleva teksti)	otetta selventävä lisäys/ poistettu tunniste

5.5 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Aineiston analyysimenetelmänä toimii tässä tutkielmassa teoriaohjaava sisällönanalyysi. Se ei pohjautu suoraan teoriaan, mutta aikaisempaa tietoa voidaan käyttää apuna ja ohjaamaan analyysia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 81–82). Olen taustoittanut tutkielmani aihepiiriä erilaisilla isyyden ja vanhemmuuden käsitteillä, jotka ohjaavat osaltaan sitä, millaisiin asioihin olen kiinnittänyt huomiota analyysia tehdessäni. Lisäksi myös aiempi tutkimus ja kirjallisuus aiheesta ovat vaikuttaneet siihen, millaisen ”silmälasien” läpi aineistoani katson ja tulkitsen.

Alasuutarin (2011) mukaan laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta: 1) havaintojen pelkistäminen ja 2) arvoituksen ratkaiseminen. Pelkistämällä tarkoitetaan sitä, että aineistoa tarkastellaan tietystä näkökulmasta ja kiinnitetään huomiota vain tutkimuksen kannalta olennaisiin asioihin. Pelkistämiseen kuuluu myös näiden erillisten aineistosta havaittujen seikkojen yhdistäminen. Kyse on Alasuutarin mukaan siis siitä, että aineistossa ajatellaan olevan esimerkkejä samasta ilmiöstä. Arvoituksen ratkaisemisella sen sijaan viitataan aineiston pohjalta tehtävään tulkintaan tutkittavasta ilmiöstä. (Alasuutari 2011, 32–33, 36.) Juuti ja Puusa (2020, 140) puolestaan kuvailevat aineiston analyysin olevan kuin salapoliisityötä: aineistosta pyritään etsimään yksityiskohtia, jotka yhdistetään mielessä hahmottuvaan kokonaisuuteen ja tämä johtaa tutkimuksessa kerrotun tarinan syntyymiseen.

Aineiston analyysin tavoitteena on Puusan (2020) mukaan kuvailla, tulkita ja ymmärtää tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä ja luoda aineistosta mielekäs kokonaisuus, jonka avulla voidaan tuottaa rikas ja perusteltu tulkinta ja tehdä johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. Koko tämän prosessin ajan tutkijan tulee aktiivisesti tulkita ja havainnoida. Tutkijan tekemiä havaintoja ei kuitenkaan sellaisenaan hyväksytä, vaan laadullisessa analyysissä kerätty aineisto ensin pilkotaan osiin ja sen jälkeen kootaan uudestaan. Uudelleen kootusta aineistosta tehdään johtopäätöksiä, jotka esitetään tutkimuksen tuloksina. (Puusa 2020, 142–143.)

Aloitin aineiston analysoinnin lukemalla koko aineiston kertaalleen läpi tekevä minkäänlaisia muistiinpanoja tai merkintöjä. Toisella lukukerralla kiinnitin huomiota toistuviin sisältöihin ja tutkimuskysymysteni kannalta oleellisiin seikkoihin ja tein muistiinpanoja. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen pohjalta pyrin tunnistamaan tekstistä sellaiset kohdat, joissa isät puhuivat uudistuksen vaikutuksista. Poin aineistosta toistuvia sisältöjä, eli koodeja, ja niiden pohjalta luokittelin aineistoa muodostamalla alustavia teemoja. Teemat voivat Puusan (2020, 149) mukaan rakentua joko etukäteen suunniteltujen teemojen mukaisesti tai sitten aineistosta voi löytyä aivan uusia teemoja. Haasteellista heidän mukaansa teemoittelusta tekee se, että osa tutkijan tekemistä havainnoista ja tulkinnoista saattaa liittyä useampaan teemaan. Tämän huomasin itsekin prosessin aikana, sillä sekä teemat että niiden sisällöt olivat hieman päällekkäisiä ja yksi koodi saattoi sopia useampaankin teemaan. Nimesin ja muokkasin teemoja analyysiprosessin edetessä ja palasin lukemaan aineistoa analyysiprosessin aikana useampaan kertaan.

5.6 Sosiaalinen konstruktionismi

Tutkielmani pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin, jonka mukaan sosiaalinen todellisuus rakentuu erilaisista käsityksistä, tulkinnoista ja asioille annetuista merkityksistä (Juuti & Puusa 2020, 79). Ajatteluani siis ohjaa ymmärrys siitä, että ihmiset muokkaavat ja rakentavat maailmaa vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi Rantalaiho (2003) toteaa isyyden muodostuvan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja tilanteittain, tietyssä ajassa ja paikassa. Isänä olemista ja käsitystä ”hyvästä isyydestä” eivät siis määrittele vain isät itse. (Rantalaiho 2003, 203.) Käsitykset isyydestä eivät myöskään ole samoja ja pysyviä, vaan merkitykset ovat – kuten Hacking (2009, 14) toteaa – historian, yhteiskunnan ja ideologioiden tuotteita. Isyys on siis sosiaalisesti rakentunutta, ja se on muotoutunut ja edelleen muotoutuu vuorovaikutusprosessien myötä.

Tämän tutkielman kirjoittamisen aikana on julkaistu Niskan, Venäläisen, Olakiven ja Cañadan (2024) teos, joka on ensimmäinen kattava suomenkielinen opas sosi-

aalisesta konstruktionismista. Niska kumppaneineen (2024, luku 1) lähestyy sosiaalista konstruktionismia ikään kuin sateenvarjona, jonka alle mahtuu erilaisia ja jopa ristiriitaisia oletuksia. He toteavat tavoitteena olleen tuoda esille sosiaalisen konstruktionismin erilaisia versioita, ja he myös toivovat sosiaaliseen konstruktionismiin tukeutuvan käytävän sosiaalisen konstruktionismin termiä täsmentäen, millaiseen konstruktionismin versioon tai tulkintaan tekstissä viitataan. Viitataan tässä tutkielmassa ontologiseen konstruktionismiin. Ontologisessa tulkinnassa voidaan pyrkiä hahmottamaan diskursiivisesti tuotettujen merkitysten ja tulkintojen sekä niiden ulkopuolisten rakenteiden ja mekanismien välisiä yhteyksiä. (Niska ym. 2024, luku 1.)

Juuti ja Puusa (2020) huomauttavat, että laadullinen tutkimus on itsessäänkin sosiaalinen konstruktio, sillä siinä tuotetaan tietynlaista kuvaa maailmasta ja vaikutetaan muiden ihmisten sosiaaliseen todellisuuteen. Sosiaalinen todellisuus rakentuu ja muotoutuu jatkuvasti, kun ihmiset jäsentävät kokemusmaailmaansa ja maailmaa ympärillään. (Juuti & Puusa 2020, 97.) Voidaan siis ajatella, että tätä tutkielmaa varten haastattelemani miehet rakentavat ja merkityksellistävät isyyttä, ja heidän ajatuksiinsa isyydestä puolestaan vaikuttavat myös ulkoa tulevat odotukset ja oletukset sekä se ympäristö, jossa he elävät. Myös isien vähäinen perhevapaiden käyttö on ajan saatossa omaksuttu käytänne, jota perhevapaaudistuksen myötä muovataan uudelleen.

5.7 Tutkimusetiikka

Juutin ja Puusan (2020) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden pohdinnat voidaan kiteyttää kolmeen seikkaan: uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Uskottavuudella tarkoitetaan sitä, missä määrin tutkimuksen tulokset hyväksytään ja luotetaan siihen, että tutkija on kerännyt ja analysoinut aineiston asianmukaisesti. Luotettavuus puolestaan tarkoittaa sitä, että tutkija on käyttänyt perusteltuja ja oikeanlaisia lähestymistapoja ja menetelmiä tutkimuksen toteuttamiseksi. Eettisyys taas tarkoittaa sitä, että koko tutkimuksen ajan on noudatettu eettisiä periaatteita. (Juuti & Puusa 2020, 167–168.) Etiikan ja tutkimuksen yhteys on Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan kahtalainen: tulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin, ja toisaalta taas eettiset kannat vaikuttavat tutkijan työssään tekemiin ratkaisuihin.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) laatii tutkijoille tutkimuseettisiä ohjeistuksia. Uusin hyvän tieteellisen käytännön (HTK) ohje on julkaistu vuonna 2023 ja se antaa mallin eettisesti hyväksyttävästä ja luotettavasta tutkimuksesta. Hyvä tieteellinen käytäntö koostuu erilaisista menettelytavoista, joiden avulla varmistetaan hyvän tieteellisen käytännön toteutuminen ja sen peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Olen ottanut tutkimuseettiset seikat huomioon heti tutkielman teon alusta lähtien ja tarkastellut omaa toimintaani jatkuvasti myös

kirjoitusprosessin aikana. Olen tuonut esille muiden tutkijoiden tekemän työn viittamalla asianmukaisesti kunkin julkaisuun ja teoksiin. Olen pyrkinyt läpinäkyvyyteen, esimerkiksi aineistonkeruun yksityiskohtaisella kuvaamisella ja itsereflektoinnilla. Myös sitaatit tuovat osaltaan läpinäkyvyyttä, sillä niiden avulla voidaan Puusan (2020, 151) mukaan tehdä näkyväksi aineistosta tehtyä päättelyä ja antaa lukijalle mahdollisuus arvioida tutkijan tulkintojen taustoja. Noudatan HTK-ohjeen lisäksi TENKin (2019) laatimaa ohjetta ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisistä periaatteista. Ohjeen mukaisesti olen huolehtinut osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja kerännyt osallistumissuostumukset kirjallisesti, tiedottanut haastatteluun osallistuneita tutkielmani sisällöstä, sen käytännön toteutuksesta ja tavoitteesta sekä henkilötietojen käsittelystä. Huolehdin myös yksityisyyden suojasta valmiissa tutkielmassa, ja henkilötiedot tai muut tunnistetiedot ovat poistettu aineistosta jo varhaisessa vaiheessa.

6 UUDISTUKSEN VAIKUTUKSET VANHEMMUUTEEN

Aineiston analyysin perusteella uudistuksella on erilaisia vaikutuksia haastateltujen isien vanhemmuuteen. Muodostin analyysin pohjalta kolme teemaa: **isyiden rakentuminen, vanhempien välinen tasa-arvo ja isä-lapsi-suhteen kehittyminen.**

6.1 Isyyden rakentuminen

Ensimmäinen muodostamani teema on isyyden rakentuminen. Aineistosta nousi esille kokemuksia isyyden tukemisesta mutta myös erilaisia isyyteen kohdistuvia odotuksia tai oletuksia. Isien puheessa korostui ajatus siitä, että he voivat omalla toiminnallaan näyttää esimerkkiä sekä kannustaa muitakin isiä pitämään vanhempainvapaita ja olemaan lapsen kanssa kotona pidempään. Haastatellut isät omalta osaltaan rakentavat nykyhetken ”hyvän isän” ihannetta ja normalisoivat isien käyttämiä vanhempainvapaita. Isät ovat yhtä lailla hoivaavia vanhempia, eikä kotona oleminen ole yksinomaan äidin tehtävä. Isyys rakentuu aineiston perusteella niin isien oman toiminnan ja vuorovaikutuksen myötä kuin järjestelmän mahdollistamien käytäntöjen kautta. Olen jakanut tämän teeman kahteen osaan: **isyiden tukeminen ja isyyteen kohdistuvat odotukset ja oletukset.**

6.1.1 Isyyden tukeminen

Haastattelemani isät pohtivat uuden perhevapaajärjestelmän vaikutuksia heidän isyyteensä. He uskoivat uudistuksen kannustavan myös muita isiä jäämään kotiin lapsen kanssa pidemmäksi aikaa tai sen vähintäänkin vaikuttavan positiivisesti asenteisiin. Pidempi ajanjakso kotona koettiin olevan arvokasta aikaa, sillä isät saavat olla tiiviimmin lapsen kanssa yhdessä, seurata lapsen kehitystä ja luoda vahvempaa tunnesidettä lapseen pienestä pitäen. Eräs isä totesi, että 9 viikkoa kotona riitti ainoastaan

uuden arjen ja rutiinien opetteluun, joten hän oli kiitollinen pidemmästä vanhempainvapaasta. Toinen taas puhui siitä, kuinka äidin ja lapsen välille syntyy luonnollisesti helpommin side, ja sen vuoksi on äärimmäisen tärkeää, että isät myös viettävät lapsen kanssa paljon aikaa tämän kasvaessa. Haastatellut isät, jotka olivat jo jääneet omalle vapaajaksolleen olivat yhtä mieltä siitä, että isien tulisi käyttää oikeuttaan vanhempainvapaisiin entistä enemmän. Isyydestä ja sen merkityksestä puhuttiin positiiviseen sävyyn ja useat isät kuvailivat elävänsä elämänsä parasta aikaa ajoittaisesta väsymyksestä ja huonosti nukutuista öistä huolimatta.

Lapsi on kuin me, mutta pienenä ja on hauskaa seurata miten hän kehittyy. Se on palkitsevaa se vanhempana oleminen. H8

Isät olivat innoissaan isyydestä ja siitä, että arki lapsen kanssa alkoi sujua. Isyyttä tukee aineiston analyysin perusteella erityisesti se, että isä pääsee hoitamaan lasta itsenäisesti. Vaikka myös perheen yhteinen aika koettiin arvokkaana, isille oli tärkeää kehittää omia rutiineja lapsen hoitoon ja arkeen liittyen, ja pystyä pärjäämään lapsen kanssa myös kahdestaan. Tämä toi isille varmuutta omista kyvyistään. Vanhempainvapaan koettiin vahvistavan isyyden tunnetta, syventävän suhdetta lapseen ja tukevan isän osaamista.

[...] jos mies ei pidä ollenkaan näitä vanhempainvapaita, eikä ole oikeasti lapsen kanssa kahdestaan, niin tavallaan se tietynlainen kosketuspinta / osaaminen jää saavuttamatta, koska päivän ajanakin voi tulla monta semmoista ongelmatilannetta, mistä herkästi saat-taisi antaa lapsen äidille, mutta kun se (puoliso) ei ole siinä koko ajan hollilla, niin se kas-vattaa myös isänä hyvinkin merkittävästi, että sun on pakko pärjätä. Ei vaan auta se että sä oot niin kun arjessa toisena vanhempana, vaan sä oot vastuunottajana siinä. H6

Suurin osa haastatelluista isistä olivat saaneet kannustusta ja tukea kertoessaan vanhempainvapaan pitämisestä. Myös sillä tavalla, miten he itse puhuivat vanhempainvapaalle jäämisestä, oli vaikutusta siihen, miten asiaan suhtauduttiin. Isät kokivat voivansa esimerkiksi näyttää myös muille isille, että kotiin pidemmälle vanhempainvapaalle jääminen on mahdollista ja he toivoivat tämän vaikuttavan siihen, mil-laista isien vapaiden käyttöä tullaan lähitulevaisuudessa pitämään ”normaalina”.

Aika moni on fiilistellyt tätä mun kanssa ja mä oon myös fiilistellyt - että sillä on ollut iso merkitys, että miten mä siitä puhun muille. Oon itse puhunut tosi innokkaaseen ja positiiviseen sävyyn, ja luulen että se ohjaa vähän sitä ihmisten ajatuksia tästä. H2

Kyllä varmaan se varmaan vaatii just sen, että minä nytten näytän esimerkiksi minun työ-paikallani ja kaveripiirissä, että minä olen puoli vuotta kotona, niin sitten joku muukin tarttuu siihen ja sitten siitä tulee yhtäkkiä normaalia. H4

6.1.2 Isyyteen kohdistuvat odotukset ja oletukset

[...] aika moni isä isä kysyi sitten, että nii menet sitten sinne talolle vähän raksaamaan samalla – niinku että ei, en mä ole menossa, vaan jäämässä lapseni kanssa kotiin, että ei tää ole mikään omakotitalon rakennusloma. Että siinäkin niinku kertoo siitä ajattelusta, että kun isä jää kotiin niin lähtee kalaan tai golfaamaan tai jotain ihan muuta. H3

Aineistosta kävi ilmi, että isyyteen kohdistuu paljon erilaisia odotuksia ja oletuksia. Isät kertoivat kohtaamistaan asenteista ja ennakkoluuloista, ja näiden kertomusten perusteella käsitys äidistä ensisijaisena vanhempainvapaiden käyttäjänä ja lapsen hoivaajana saattaa vielä osittain olla juurtuneena ihmisten mieliin. Useimmat haastatelluista miehistä olivat kohdanneet jonkinlaisia hämmästeleviä kommentteja esimerkiksi työpaikallaan tai lähi- ja tuttavapiiriin kuuluvilta henkilöiltä. Vaikka vanhemmuuden ihanteet ovat muuttuneet paljon, emme ole vielä täysin päässeet irti vanhan-aikaisesta, perinteisemmästä ajattelutavasta. Hoivaava isä saattaa vieläkin näyttäytyä harvinaisuutena ja saada ylistystä vanhemmuudesta, samalla kun äiti on ”vain äiti”:

[...] kaikki on lähtökohtaisesti ollut silleen, että vau vitsin hienoa, olisinpa minäkin tehnyt noin aikoinaan ja hienoa että jäät, mut sitten on vähän tullut semmoisia (kommentteja), että mitä nyt itse mietin – en mä nyt niistä loukkaannu, mutta jossain neuvolassa joku vanhempi rouva siellä on sanonut silleen, että ai että sä oot niin pitkään, no nauti nytten tuosta yhdesäoloajasta ja sitten kun mä mietin sitä, että sanottaisiinko kenellekään äidille ikinä noin niin mä uskon että ei sanottaisi. Jos äiti on puoli vuotta lapsen kanssa kotona, niin hänelle tuskin neuvolatäti olisi silleen että vau sä oot noin pitkään, että nauti nyt puolesta vuodesta vauvan kanssa. [...] se on semmoista ehkä ajattelemattomuutta, että ei ole vielä totuttu uuteen normaaliin ja sitten se on nyt ihan perus, että äiti on kotona lapsen kanssa, vaikka yhtä hienoa sekin on. Lähinnä vaimoni kautta mietin, että mitä hän ajattelee, kun minua ylistetään ja hän on vaan äiti. H4

Kyllä se tuntuu, että ne on ollut ehkä vähän enemmän silleen - ihmeissään, että miksi oon jäänyt kotiin, mutta eipä nekään nyt suoraan sano, mutta vähän ehkä tullut semmoinen kuva, että ne olis ehkä perinteisemmällä kaavalla tehneet itse. H5

Joidenkin haastateltavien mukaan työelämässä on vielä iskostunut ajatus siitä, etteivät isät pidä pitkiä vanhempainvapaita. Isien kokemukset työpaikan suhtautumisesta olivat kaiken kaikkiaan useimmiten joko kannustavia tai neutraaleja, mutta suurin osa haastatelluista kuitenkin kertoi vähintään yhdestä kummastelevasta kommentista tai tilanteesta, jossa heidän valintaansa on jollakin tapaa kyseenalaistettu. Huomionarvoista on myös se, että osa asenteisiin liittyvistä pohdinnoista oli isien omaa tulkintaa ja oletuksia muiden reagoinnista, eivätkä he välttämättä olleet suoraan kuulleet negatiivisia kommentteja. Tästä ilmiöstä on tehnyt havaintoja aiemmin esimer-

kiksi Lammi-Taskula (2003). Isät saattoivat itse pohtia esimerkiksi sitä, mitä työnantaja mahdollisesti kuvitteli: ”esihenkilö varmaan ajatteli, että no se on sen kuukaudenkaks pois”.

Töistä oletettiin, että oon vaan sen minimiajan. Oli jopa sellainen oletus, että 2 viikkoa vaan oon pois, että joo ’et sä varmaan kauempaa ole’. Se on aika lailla työelämässä vielä iskostunut toi vanha malli. [...] Pikkasen on täytynyt sanoa, että se on nyt näin, tää on tää uusi käytäntö tai malli, että saa pitää pidempiä vapaita. H1

Koen, että joidenkin isien kanssa, jotka on elänyt jo oman pikkulastensa kanssa sen ajan - tää voi olla vähän tulkintaa, mutta ehkä saatan vähän sieltä lukea rivien välistä semmoista - en tiedä voisiko se olla katkeruutta, mutta ihan kuin välillä joku olisi vähän silleen et jaa, miten on mahdollista jäädä kotiin. H2

Odotuksia ja oletuksia ei kuitenkaan kohdattu ainoastaan ulkopuolelta, vaan isät saattoivat itsekin pohtia rooliaan, epäillä omia kykyjään ja jopa miettiä, onko pidemmälle vanhempainvapaalle jääminen kummallista. Toisaalta isät olivat olleet innostuneita vanhempainvapaasta, mutta toisaalta taas etenkin esikoislasten isät olivat saattaneet kokea epävarmuutta siitä, miten he pärjäisivät lapsen kanssa kahdestaan.

Ite aattelin että onko se outoa, mutta en mä nyt antanut sen vaikuttaa kuitenkaan, että ihan mielellään oon kotona. H5

[...] enemmän ne oli oman pään sisällä ne (ajatukset) että voiko jäädä (pitkälle lomalle). H3

Monet haastatelluista isistä kertoivat olevansa ensimmäisten joukossa käyttämässä pidempiä vanhempainvapaita työyhteisössään ja/tai kaveripiirissään. Isien kertomuksissa asetettiin vastakkain perinteiset isät ja ”pioneerit”. Suurimmalla osalla oli lähipiirissään vain sellaisia henkilöitä, jotka olivat luovuttaneet kaikki luovutettavissa olevat vanhempainvapaapäivät äidille, ja tästä poikkeavia kokemuksia oli vain parilla isällä.

Tota enemmänkin mun lähipiirissä on ihmetelty, jos ei niin kun pitäisi mahdollisimman pitkään lomaa lapsen kanssa, koska - jos sä et halua pitää sen kanssa lomaa tai olla hänen kanssa pitkiä aikoja, niin miksi hankkii lapsia, jos sä et halua olla sen kanssa. Kyllä niinku meidän omassa kaveripiirissä on aina ollut tosi selkeä, että jos on omia lapsia niin kyllä sä niinku vietät niiden kanssa aikaa ja opetat niitä ja harrastat ja - se ihan kuuluu siihen asiaan. H7

6.2 Vanhempien välinen tasa-arvo

Toinen aineistosta löytämäni ja nimeämäni teema on **vanhempien välinen tasa-arvo**. Isyyden tukeminen ja vanhempien välinen tasa-arvo ovat osin hieman päällekkäisiä teemoja, sillä isyyden tukeminen on keino saavuttaa vanhempien välinen tasa-arvo. Nämä teemat on kuitenkin eroteltu toisistaan, sillä tasa-arvon teema pitää sisällään myös äiteihin kohdistuvaa tasa-arvopohdintaa. Tässä tarkastellut kokemukset saattavat osittain olla myös niitä syitä, joilla isät perustelivat vapaiden jakautumista. Tasa-arvopohdinnat olivat kahdenlaisia: tasa-arvo kotona ja tasa-arvo työelämässä.

Mä oon kyllä kehunut sitä (uudistusta) että mä pidän sitä tosi tasa-arvoisena muutoksena niin kun ei pelkää isien suuntaan, mutta sitten siinä on semmoinenkin puoli, että siinä missä niin kun lisääntymisvaiheessa olevien naisten työmarkkinatilanne on ollut ehkä sitten semmoinen, että kannattaako tämä henkilö palkata, niin tää uudistus muuttaa sitä sillä tavalla, että myös samassa iässä olevat miehet on tietyllä tapaa 'riski' palkata. H2

Isät olivat hyvin tietoisia äitien työelämään ja työmarkkina-asemaan liittyvistä haasteista ja siitä, että usein isät perustelevat vanhempainvapaiden käyttämättä jättämistä työnsä tärkeydellä. Miesten perustelut työn tärkeydestä yksi isä kuittasi seuraavasti:

[...] tuolla logiikalla naiset ei pystyisi ikinä jäämään pois - onhan naisillakin tärkeitä ja vastuullisia tehtäviä. H3

Aineistosta nousi esille, että uudistus on entisestään lisännyt haastateltujen isien ja heidän puolisoitensa välistä tasa-arvoa kodinhoidon saralla. Isän pidempään kotona oleminen on lisännyt ymmärrystä siitä, mitä kaikkea kotona puolison arjessa tapahtuu ja mitä kodin- ja lastenhoito vaatii. Kotona oleminen lapsen kanssa itsenäisesti on auttanut miehiä ymmärtämään ja arvostamaan arjen haasteita sekä edistämään kotitöiden ja hoivan jakautumista tasan. Samankaltaisia vaikutuksia ovat havainneet myös Brandth ja Kvande (2016). Vaikka kummankin vanhemman oman vanhempainvapaan aikana - joka ei ole päällekkäistä aikaa toisen vanhemman kanssa - kotityöt saattavat hetkellisesti jakautua epätasaisemmin, kaiken kaikkiaan isät kokivat vanhemmuuden olevan heidän perheessään tasa-arvoista.

Isien on tosi tärkeä tietää, minkälaista se arki lapsen kanssa kotona on koska tälleen miehenä veikkaan, että miehet lähtökohtaisesti saattaa väheksyä sitä kotiarjen pyörittämisen raskautta. H2

Kyllä siinä alussa ainakin huomasi, että mitä - minkälaista se on ja tavallaan kun pystyi sitten astumaan toisen asemaan, kun vaimo oli eka kotona ja mä olin töissä ja nyt kun se vaihtui

toistepäin niin on kyllä huomannut, että aika kova hommahan se on täällä kotonakin, ettei tää nyt silleen – ihan työpäivältähän se melkeen tuntuu. H5

Huomaa arjessakin, että kuinka osallistutaan semmoiseen yhteisiin arjen juttuihin, että meillä aika hyvin pelittää se, että ei ole äidin ja isän töitä, vaan jaetaan aika hyvin tasan – tietysti aina oman mielenkiinnon mukaan joitakin hommia – mutta lastenhoidollisesti puoleksi niin pitkälle kuin mahdollista. H3

Kotona olemisen ja lapsen hoivaamisen raskaus oli saattanut tulla isille hieman yllätyksenä siitäkin huolimatta, että he olivat kuulleet ”varoittavia tarinoita”:

[...] monesti kuulee vitsin, että mennään töihin lepäämään, niin se omalla tavallaan pitää vähän paikkansa. Kotona sun tarvitsee koko ajan olla hereillä siinä et tietää mitä (lapsi) tekee. Kyllähän sitä osasi odottaa, ettei se ole mitään kevyttä duunia mutta kyllä se pikkasen yllätti, kun aikaisemmin on tottunut siihen, ettei tarvitse ku omasta itsestään pitää huoli. H8

Jotkut isistä puhuivat äidin imettämisestä asiana, joka vaikuttaa isän kykyyn olla lasta hoivaamassa. Imetyssuosituksella on aiemmin todettu olevan merkitystä siihen, kuinka vanhempain- ja hoitovapaa perheissä jakautuu: Lammi-Taskula (2003) havaitsi tutkimuksessaan, että äidit usein haluavat noudattaa imetyssuositusta ja tästä syystä jäävät kotiin pidemmäksi aikaa. Tämän on arveltu olevan seurausta äitiin kohdistuvasta ”hyvän äidin” paineesta. (Lammi-Taskula 2003.) Kaiken kaikkiaan uudistuksella kuitenkin arveltiin olevan tasa-arvoa edistäviä vaikutuksia:

Mun mielestä on hyvä, että tuli selkeä se kiintiö isällekin. Ehkä se saisi ihmisiä ymmärtämään ja kannustaa isiä siihen lapsen kanssa olemiseen ja luomaan sitä suhdetta alusta alkaen. [...] Mä epäilen, että harva ymmärtää sitä, että paljonko oikeasti se vaatii sitä kanssakäymistä lapsen kanssa, että saa sen vastaavan suhteen lapsen kanssa, mikä sillä ja äidillä on nuoresta alkaen. H7

Uskon että tulevaisuudessa voi olla silleen, et kun on noita – voisko sanoa asenneongelmia – näistä vapaista niin ehkä uskon et se voisi tasoittuu jatkossa, että ei ihmeteltäis sitä asiaa niin hirveästi (isien pitämiä vapaita). Voi olla, että se tasoittuu et jos vaikka isät innostuisi olemaankin kauemmin. Että ehkä semmoinen fifty fifty – saattaisi jossain vaiheessa mennä siihen et ihan lähitulevaisuudessakin toi vähän tasoittuu miten noita vapaita pidetään. H8

6.3 Isä-lapsi-suhteen kehittyminen

Kyllähän töissäolo on helpompaa [...] mutta sitten ehkä siinä ei oteta sitä huomioon, että minkälaisia muistoja niistä hetkistä (kotona) tulee ja kuinka lyhyt aika se on, kun lapset on pieniä. Sehän on ihan valtava se kehitys mitä siinä tapahtuu ja ei niitä muistoja pysty saamaan, jos on töissä sen aikaa. H3

Kolmanneksi teemaksi muodostui isä-lapsi-suhteen kehittyminen. Isät kokivat perheensä arkeen osallistumisen ja lapsilleen läsnä olemisen arvokkaaksi. Kotona oleminen nähtiin mahdollisuutena syventää suhdetta lapsen kanssa ja luoda vahvempi emotionaalinen side isän ja lapsen välille. Kotona vietetyn ajan koettiin vaikuttavan myös siihen, että lapsi pystyy muodostamaan luottamuksellisen suhteen isää kohtaan. Nämä havainnot ovat linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jota esittelin luvussa 3.3.

Haastatellut isät tiedostivat hyvin isän läsnäolon merkityksen lapsen kehitykselle ja toivat sen oma-aloitteisesti esille. Joidenkin isien puheesta oli myös havaittavissa perehtyneisyys kasvatopsykologiseen kirjallisuuteen ja keskustelua oli esimerkiksi kiintymyssuhteen muodostumisesta ja sen laadusta. Kiintymyssuhteen käsite on kehitetty 1950-luvulla ja sillä viitataan siihen emotionaaliseen siteeseen, jonka lapsi kehittää häntä hoivaaviin läheisiin ihmisiin. Varhaisella vuorovaikutuksella on merkitystä siihen, millaiseksi kiintymyssuhde muodostuu lapsen ja häntä hoivaavan aikuisen välille. (Saarinen ym. 2023, 88–89.)

Musta tuntuu, että se pidempään kotona oleminen on vaikuttanut siihen, että luo sellaisen syvemmän suhteen pienestä pitäen. Ja lapsikin oppii luottamaan isäänkin. H8

Kun niitä tunteja tulee siihen vuorokauteen tosi paljon enemmän mitä ollaan vauva sylissä, se yhteys on mun mielestä kehittynyt tosi paljon sen jälkeen kun jäi kotiin. Työaikana ne yhteiset tunnukset saattoi jäädä muutamana päivässä ja nyt on lähtökohtaisesti 8 tuntia ja sitten vielä loppuillan tunnukset koko perhe yhdessä. H4

Aineistosta nousi esille, että isän ja lapsen välille syntyvän suhteen kannalta tärkeää on myös isän omien rutiinien muodostaminen (vrt. esim. Brandth & Kvande 2016). Yksi isä esimerkiksi kertoi jatkaneensa aluksi kotiin jäätyään äidin aiemmin muodostamia rutiineja ja sen jälkeen kehittäneensä myös omia. Rutiinit rytmittivät arkea ja loivat olon siitä, että isä pärjää lapsen kanssa itsenäisesti. Kyseinen isä myös pohti, että lyhyempi aika ei olisi riittänyt alkuunkaan rutiinien oppimiseen.

Mietin siinä jossain kahden kuukauden kohdalla, että jos olisi vanhan mallin mukaan, joutuisin jo nyt palaamaan töihin ja vasta on päässyt alkuun. Se tuntuu, että eka kuukausi meni siihen, että opettelee rutiinit ja rytmin. Sitten vasta päässyt vauhtiin kunnolla ja tuntuu kiivalta, että pääsee luomaan itsekin niitä rutiineja, rytmiä ja opettelee asioita. H4

Lapsen kanssa vietetyn ajan tärkeyttä pohdittiin myös perhe- tai tuttavapiiristä kuultujen tarinoiden ja kokemusten pohjalta:

Omalla isällä oli sille vähän etäinen suhde isänsä kanssa just sen takia, että hän oli sitten aina töissä ja ei oikein muodostunut semmoista suhdetta. Vaikea se suhde on luoda, jos ei ole läsnä. H8

[...] hän sanoi, että kyllä niin kun näin jälkikäteen ajatellen harmittaa, että ei ollut silloin tajunnut, kun lapset oli pieniä että olisi voinut pitää (vanhempainvapaata). Mä luulen, että monilla käy niin että ei kelaa sitä tässä hetkessä sitä asiaa, mutta voi ruveta sitten vanhemmalla iällä miettimään, että ei hemmetti. Kun tekee 68-vuotiaaksi töitä ennen kuin voi jäädä eläkkeelle niin onko väliä sillä, että on vuoden tekemässä jotain ihan muuta. Niin tota kumpi on sitten tärkeämpää? H3

7 VAPAI DEN JAKAMISEN SYYT

Toinen tutkimuskysymykseni suuntaa katseen niihin syihin, joiden perusteella vanhemmat ovat jakaneet vanhempainvapaan. Vanhempainvapaiden jakamisen syyt olivat aineistossa moninaisia ja useimmiten päätöksiin oli vaikuttanut useampi kuin yksi syy. Olen luokitellut aineistosta havaitsemani vapaiden jakamisen syyt kolmeksi teemaksi: **oikeus vanhempainvapaaseen, hoivaan liittyvät syyt** sekä **työelämään ja talouteen liittyvät syyt**.

Kaikki haastatellut isät olivat pitäneet tai pitämässä vanhempainvapaita vähintään sen määrän, jota omasta kiintiöstään ei toiselle vanhemmalle ole luovutettavissa. Vapaat oli jaettu tasan puoliksi neljässä perheessä. Kaksi isää oli luovuttanut äidille kaikki luovutettavissa olevat päivät (63 arkipäivää) ja myös kolmas isä kertoi tämän alustavaksi suunnitelmaksi. Yksi isä kertoi äidin luovuttaneen hänelle osan päivistään. Enemmistö isistä piti vanhempainvapaita siis oman kiintiönsä verran tai enemmän. Vanhempainvapaiden jakautuminen ei kuitenkaan kerro aivan koko totuutta: niissäkin perheissä, joissa isät eivät käyttäneet kaikkia heille kiintiöityjä vapaita, saatettiin hyödyntää esimerkiksi vuosilomia. Vuosilomien hyödyntäminen vanhempainvapapäivien sijasta ei ole lainkaan tavatonta, ja tämä havainto on linjassa esimerkiksi Salmen ym. (2009) tutkimuksen kanssa.

Isät olivat melko tyytyväisiä järjestelmän joustavuudesta, sen luomista mahdollisuuksista ja antamista vapauksista perheiden omien valintojen tekemiseen. Aineistossa osallistuvan ja sitoutuneen isän ihanne korostui riippumatta vanhempainvapaan kestosta. Aiemmin myös Eerola (2015) on havainnut hoivaroolien vaihtelevan perheissä, vaikka hoivaavan ja läsnäolevan isän malli näyttäytyisikin kulttuurisena normina.

Mun mielestä on ihan kiva, että ihmiset saa ja pystyy itse vähän sopii noita että kuka on, kumpi on ja mimmoisen pätjän että se ei niinku menisi niin, et sanellaan että puolet ja puolet. Tykkään siitä, että on kuitenkin semmoinen vapaus valita – semmoinen jousto, vapaus. H8

Osa haastateltavista isistä myös tarkasteli aihetta varsin analyttisesti ja kriittisesti. He toivat esille näkemyksiään siitä, mitkä asiat saattavat tietyissä tilanteissa vaikuttaa vanhempien päätöksiin, vaikka skenaariot eivät heitä itseään koskettaneetkaan. Uudistus herätti pohdintaa myös siitä, miten muutos yleisesti hyväksytään ja kuinka se vaikuttaa eri perheisiin. Vanhaan perhevapaajärjestelmään tottuneille uudistus voi tuntua vaikeammalta hyväksyä uudeksi normaaliksi, mutta uusien vanhempien saattaa olla helpompi tarttua järjestelmän tarjoamaan isän kiintiöön.

[...] se minimimääräkin on aika korkea, että ehkä se myös madaltaa kynnystä lopulta pitää niitä pidempiä vapaita. H6

Onko se sitte nyt kun se on meille tullut tuo muutos, niin se on helpompi – ainakin nuorempien uusien vanhempien on ehkä helpompi pitää ne tollee puolet ja puolet, ku että jos joku vanhempi pariskunta, jotka on tehnyt sillä vanhalla systeemillä jo edellisiä lapsia niin olisko niitten sitten vaikeempi lähteä tuohon muutokseen? H5

7.1 Oikeus vanhempainvapaaseen

Monilla isillä päätökseen oli vaikuttanut isälle nimetty vanhempainvapaakiintiö. Tämä on aiemman tutkimuksen perusteella tyypillinen ilmiö ja tukee ajatusta siitä, että isälle suunnattu kiintiö lisää isien vanhempainvapaiden käyttöä. Kiintiöiden merkitys vanhempainvapaiden käyttöön vaikutti myös perhevapaauudistuksen valmistelutyön taustalla, ja sen odotettiin lisäävän isien vanhempainvapaiden käyttöä ja tukevan heidän vanhemmuuttaan.

Vanhemmilla on jo pitkään aiemminkin ollut mahdollisuus jakaa osa vanhempainvapaista haluamallaan tavalla, sillä perhevapaajärjestelmässä on ennen uudistusta ollut vuosikymmeniä 158 arkipäivän vapaasti vanhempien kesken jaettavissa oleva vapaajakso. Tämä on selkeästi siis nähty käytännössä äidin vapaana, ja vasta tämä uuden järjestelmän mukainen, suoraan isälle nimetty vapaa näyttäytyi miehille oikeana mahdollisuutena pitää pidempi vanhempainvapaajakso.

Mä luulen, että tää uudistus todellakin lisäsi sitä halua tai oikeestaan niinku avasi silmiä, että se on mahdollista, että mieskin voi olla kotona pidemmän aikaa, kun vaan määritellyt 9 viikkoa. [...] se jousto vois olla isompikin, mutta mun mielestä toi on tosi hyvä, että se on niinku fifty-fifty, että ohjaa sitten tällöisen ketä ajatteli, että minäkin haluan lapseni kanssa olla kotona niin ohjaa sitten olemaan enemmän kotona. H4

Suurin osa haastattelemistani isistä eivät vaikuttaneet olleen tietoisia siitä, että isän oikeus pidempään vanhempainvapaaseen ei käytännössä ole uusi asia. Aineistosta selkeästi nousi esille ajatus siitä, että järjestelmän ”vihdoin mahdollistaessa” isän kotona olemisen, isät haluavat käyttää heille kuuluvan oikeuden. Isät kokivat helppona sen, ettei tätä valintaa tarvitse perustella ja neuvotella siitä, vaan he voivat yksinkertaisesti vain käyttää valmiiksi sanellun kiintiön verran vanhempainvapaita. Vain yksi isistä kertoi, ettei uudella perhevapaajärjestelmällä ole ollut vaikutusta hänen pitämäänsä pidempään vapaajaksoon, ja hän oli jo aiemman perhevapaajärjestelmän turvin jakanut vanhempainvapaan puolisonsa kanssa puoliksi heidän esikoislapsensa kohdalla.

On se nyt todellakin helpompi pitää se (pidempi vapaajakso) ko että ois se vanha systeemi ja sieltä ottaisi ne. H5

Tää on parempi miehille - ja ylipäättään se asenne, niin kun keskustelu yhteiskunnassa on tän uudistuksenkin myötä mun mielestä - et positiivisemmin suhtaudutaan miehiä kohtaan ja miehiä oikeasti reippaalla asenteella kannustettu, että sullakin on oikeus ja mahdollisuus nyt pitää ihan ihan kunnon perhearkea edistävä tämmöinen vanhempainvapaajakso. H6

Isälle osoitettu kiintiö ei vaikuttanut ainoastaan isien itsensä ajatuksiin vanhempainvapaiden jakamisesta, vaan myös äitien mielipiteisiin. Isät arvelivat, että heidän puolisonsa olisi saattanut haluta tai vaatia vapaita itselleen. Vapaiden jakamisesta käytiin neuvotteluja, ja sellaisissakin tapauksissa, joissa isä on tiennyt haluavansa käyttää vanhempainvapaita oman kiintiönsä verran, olivat he olleet valmiita luovuttamaan omia vanhempainvapaapäiviä puolisolalle tämän välttämättä halutessa niin. Aineistosta nousi esille ajatus siitä, että äidillä olisi yhä oikeus vaatia tai vain ilmoittaa haluavansa käyttää kaikki mahdolliset vanhempainvapaapäivät. Tällaisia kokemuksia oli ollut joillakin isistä myös lähi- tai tuttavapiirissä. Yksi isä esimerkiksi totesi: ”jos joku äiti ilmoittaa, että hän haluaa olla ne kaikki, niin kuinka moni isä sitten rupeaa siitä vääntämään, jos ei siitä kotona käydä aitoa keskustelua, että mies haluaisi”. Äidit saattavat siis edelleen toimia portinvartijoina isien pitämille vanhempainvapaille.

No vaimohan olisi halunnut multa kovasti niitä päiviä, mutta mulle oli jotenkin selkeätä heti alusta asti, että mä oon niin paljon, kun vaan pystyn olemaan. H2

Lähtökohtaisesti mä halusin kyllä, että mä saisin pitää ne 160 arkipäivää. [...] Mutta olin valmis luopumaan, jos puoliso olisi välttämättä halunnut. Mä siis veikkaan, että jos olisi ollut vanha malli edelleen niin sitten mä olisin varmaan mennyt vanhan mallin mukaan. H4

7.2 Hoivaan liittyvät syyt

7.2.1 Isän halu osallistua hoivaan

Mulle tää oli jotenkin niin – selkeä että haluan – että saan olla hoitamassa lapsukaistani. H4

Esille nousi myös isien halu käyttää vanhempainvapaita ja viettää lapsen kanssa mahdollisimman paljon aikaa. Useampi isä kertoi yhdeksi perhevapaiden jakamisen syyksi sen, että he kokivat tärkeänä, että isäkin pääsee osallistumaan lastenhoitoon. Haastatellut isät näkivät hoivaan osallistumisella olevan positiivisia vaikutuksia koko perheeseen.

Kyllä se oli ihan selvää, että on kiva jäädä lapsen kanssa kotiin keskenään ja se pikkaisen antaa lisää aikaa tutustua lapseen, kun aamusta iltaan on lapsen kanssa kahdestaan. [...] Kyllä mä pidän sitä hyvänä, että molemmat (vanhemmista) on ainakin tietyn aikaa kotona – se vahvistaa sitä lapsen suhdetta molempiin vanhempiin. H8

Tärkeää isille oli myös se, että he pääsivät hoitamaan lasta itsenäisesti, eikä vain olemaan ikään kuin ”äidin apurina”. Aiemmin on havaittu, että usein isät eivät hoida lasta itsenäisesti, vaan äidin kanssa yhdessä (Lammi-Taskula ym. 2017). Ehkä juuri tästä syystä isät saattoivatkin hieman kyseenalaistaa ja aliarvioida omia kykyjään ja pohtia arjen sujuvuutta. Kun yhteiskunnassa on vankasti ajatus äidinhoivan tärkeydestä, tämä saattaa kohdistaa isiin paineita ja epävarmuutta heidän valmiuksistaan lapsen hoivaajana. Varmuus ei kuitenkaan voi kehittyä ilman lapsen kanssa kahdestaan vietettyä aikaa:

[...] jossain vaiheessa mietin myös, että onko tämä (oman kiintiön verran vapaiden pitäminen) joku päähänpisto, et onko se oikeasti järkevää ja miten arki sujuu. [...] alussa lapsi tarvitsi äitiä ihan kaikkeen, mutta nyt jotenkin se kehityskin on mennyt siihen suuntaan, että pärjätään ilman äitiä niin sitten munkin oli tosi paljon kivempi jäädä, koska mä huomasin, että me pärjätään kahdestaan varsinkin nyt kun ollaan oltu niin paljon kahdestaan. Nyt on tullut sellaista varmuutta tähän olemiseen. H2

Siitä äidin kiintiöstä olisi hyvä olla siirrettävissä melkein vaikka kaikki. Kyllä tässä olisi hyvin pärjätty, vaikka mä olisin nyt jo jäänyt. [...] Mun mielestä nojaa vähän liikaa äidin harteille toi koko systeemi edelleen. H1

Vaikka isillä oli vahva ja jokseenkin itsestään selvä halu osallistua, he pohtivat samalla hoivaan liitettyjä kulttuurisia ja sosiaalisia normeja. Historian valossa isää ei ole nähty äidin veroisena lapsen hoivaajana, ja tämä heijastuu asenteisiin yhä tänäkin päivänä.

[...] tuntuu, että se on kaikilla oletus että no isyysvapaa on se niinku että mitä isä hoitaa jonkun 3 kuukautta siellä sitten kun vauva on vuotias tai siellä tienoilla ja sitten tota loput on äidille kuuluu ja äidin pitää hoitaa niitä. H4

Mitä enemmän isät uskaltaisi ja haluaisi osallistua lastenhoitoon, sitä enemmän siitä saa myös irti. H3

7.2.2 Äidin tahto olla kotona

Toisaalta hoivaan liittyi myös äidin näkökulma. Kaksi haastatelluista isistä kertoi vanhempainvapaiden jakamisen taustalla olleen muun muassa puolison tahto olla kotona hoitamassa lasta. Poiketen aiemmasta tutkimuksesta, näiden perheiden valintoihin eivät vaikuttaneet sukupuolittuneet ajatukset vanhempien rooleista (vrt. esim. Närvi 2014). Kummassakin tapauksessa vanhempien välillä vallitsi ajatus jaetusta vanhempainmuudesta, ja isät olivat sitoutuneita ja osallistuvia. Vaikka varsinainen vanhempainvapaajakso jäi isälle nimettyä kiintiötä lyhyemmäksi, perheen yhteistä aikaa ja isän kotona olemista järjestettiin esimerkiksi vuosilomien turvin.

[...] puoliso sitten ihan mielellään halusi olla kotona pidemmän pätkän ja mulle taas kävi sitten se, että olin pidemmän pätkän töissä. H8

Yhteisymmärryksessä tehtiin päätös, että mä luovutan ne (luovutettavissa olevat vanhempainvapaapäivät). H7

7.3 Työelämään ja talouteen liittyvät syyt

Työelämään ja talouteen liittyvät syyt ovat perinteisesti olleet suuressa roolissa vanhempainvapaiden jakautumisessa. Tässä aineistossa ne eivät kuitenkaan nousseet esille pääasiallisina syinä jakaa vapaita, vaikka etenkin taloudelliset syyt olivatkin olleet useammassa perheessä pohdinnan kohteena. Tämä teema on jaettu kolmeen osaan: **työn luonne ja mielekkyys, työstä irrottautuminen ja taloudelliset syyt.**

7.3.1 Työn luonne ja mielekkyys

Isät toivat esille yhtenä vanhempainvapaiden jakamisen syynä työn luonteen ja sen mielekkyyden. Yksi haastateltava kertoi, ettei viihdy työssään ja siitäkin syystä hänen oli helppo tehdä päätös olla pidempään kotona. Lapsen hoitaminen kotona on aiemmin todettu näyttäytyvän hyvänä vaihtoehtona työssä olemiselle etenkin sellaisissa tilanteissa, joissa työ on matalapalkkaista, kiireistä tai muuten epämiellyttävää (ks. esim. Salmi ym. 2009; Närvi ym. 2017).

Ei se työn tekeminen nyt niin mieluisaa ole, että mielellään oon kotona - että työn mielekkyys on vaikuttanut (vapaiden jakamiseen). H1

Toinen isä taas kertoi työnsä luonteen olevan sellainen, että hänen on täytynyt suunnitella poissaoloaan varsin tarkasti etukäteen ja tehdä erilaisia valmisteluja voidakseen jäädä vanhempainvapaalle. Aiemmassa tutkimuksessa onkin havaittu työn luonteen ja tietyn alan kulttuurin olevan keskeisiä seikkoja, kun isät punnitsevat mahdollisuuksiaan olla töistä poissa vanhempainvapaalla (Lammi-Taskula 2007; Lammi-Taskula ym. 2017).

7.3.2 Työstä irrottautuminen

Vanhempainvapaan pitäminen saatettiin myös nähdä tervetulleena taukona työelämästä. Haastateltavat puhuivat erityisesti siitä, kuinka vanhempainvapaalla oleminen on lopulta varsin lyhyt poissaolo työelämästä. Eräs isä esimerkiksi koki vanhempainvapaan olevan hyvä harjoite miehelle irtautua työstä hetkeksi ja totesi vanhempainvapaan tuovan myös miehille joustoa työelämässä.

Aiemmin on nähty, että miehen tehtävä oli tuoda leipä pöytään, mutta kyllä se nykyisin miehen tehtävä on myös pitää pöytä puhtaana sen lisäksi. [...] näkisin, että jossain määrin (miehet) jopa saattaa kokea vähemmän stressiä / työpainetta, kun tietää että tällöinkin mahdollisuus on olemassa – tällöinen työstä irrottautumisen muoto. H6

Tuo on kuitenkin niin lyhyt aika, että kyllä nyt kerkeää töitä tekee ihan varmasti tänkin jälkeen. H5

7.3.3 Taloudelliset syyt

Aiemman tutkimuksen valossa vanhempien tulotaso ja tuloerot ovat varsin usein olleet perhevapaiden jakamisen taustalla. Tässäkin aineistossa taloudelliset seikat nousivat esille, mutta ne eivät kuitenkaan olleet pääsyyinä tehtyihin valintoihin. Osa isistä oli saattanut esimerkiksi pohtia vanhempainpäivärahan määrää, mutta raha vaikutti lopulta ratkaisevasti päätökseen vanhempainvapaiden jakamisesta vain yhdellä isällä. Tavallisesti talouden vaikutuksia pohditaan sellaisissa perheissä, joissa tulotaso on matalampi tai työtilanne on epävarma (ks. esim. Närvi ym. 2017).

Eräs isä toi itse esille, ettei heidän tarvinnut puolisonsa kanssa miettiä taloutta kovinkaan paljon pienten tuloerojen vuoksi. Toinen isä puolestaan kertoi, ettei talous alun perin vaikuttanut ratkaisevasti päätökseen vanhempainvapaiden käyttämisestä, mutta isän jäätyä vanhempainvapaalle taloudellisia asioita jouduttiin pohtimaan perheessä uudestaan: ”Luulin, että vanhempainrahaa tulisi vähän enemmän ja nyt sitten aika kovasti tässä puntaroi, miten talous kestää”. Kyseinen isä oli harkinnut mahdollisuutta tehdä osapäivätyötä saadakseen lisätienestiä vanhempainvapaan ohessa.

Kai siinä vähän jotain taloudellisia veroprosentin optimointeja nyt on tietysti. [...] Jos tuloerot olisi isommat, niin varmasti sitten oltaisi sitä mietitty tarkemmin. Nyt kun ollaan samalla suunnalla niin – joo, ajatuksissa oli, mutta sitten se ei vaikuttanut ratkaisuun. H4

Kyllä me niinku raha-asioita mietittiin, että onko se kannattavaa vai eikö ole kannattavaa, mutta ainakin meidän tuloilla se meni silleen, että jos puoliso on töissä ja mä oon vanhempainrahalla ni me saadaan ihan yhtä paljon rahaa kuin että mä oon töissä ja puoliso jäisi vapaalle että ne siinä ei ollut rahallisesti oikeastaan mitään eroa niin sekään ei ollut semmoinen, että toisen olisi pitänyt - ollut parempi, että olisi jäänyt kotiin ja että toisen olisi ollut sitten parempi olla töissä, että senkin takia oli varmasti helpompi päättää, mutta ei se raha olisi ollut kuitenkaan mikään este että. Vaikka olisi tulot pienentynyt, niin kyllä mä olisin silti pitänyt ne omat päiväni. H5

8 POHDINTA

Tutkielmani tarkoituksena oli selvittää miesten kokemuksia vanhempainvapaiden vaikutuksesta vanhemmuuteen ja tarkastella niitä syitä, jotka ovat vaikuttaneet vanhempainvapaan jakamiseen vanhempien kesken eri perheissä. Aineistona toimii kahdeksan isän puolistrukturoidut teemahaastattelut, joita olen analysoinut teoriaohjauksen sisällönanalyysin keinoin. Analyysin ja koko tutkielman tekemistä on ohjannut sosiaaliseen konstruktionismiin liittyvä ajattelumalli nähdä kokemukset ja niille annetut merkitykset sosiaalisesti rakentuneena sekä erilaiset isyyden ja vanhemmuuden teoriat ja käsitteet. Tutkimuskysymykseni olivat:

- 1) Millaisia vaikutuksia uudistuksella on vanhemmuuteen?
- 2) Millä perusteilla vanhempainvapaa jaetaan vanhempien kesken?

8.1 Johtopäätökset

Tarkastelin aluksi perhevapaaudistuksen vaikutuksia isien vanhemmuuteen ja jaoin aineistosta löytämäni vaikutukset kolmeen eri teemaan. Aineiston analyysin perusteella perhevapaaudistuksella on vaikutuksia isyyden rakentumiseen, vanhempien väliseen tasa-arvoon sekä isän ja lapsen välille syntyvään suhteeseen. Isien puheessa isyys jakautui vanhempainvapaiden luovuttajiin ja pioneereihin – eli sellaisiin isiin, jotka jakavat vapaat äidin kanssa puoliksi tai viettävät muutoin kotona ns. normaalia pidemmän ajan lapsen kanssa ja osallistuvat aktiivisesti hoivaan.

Haastatellut isät rakentavat nykypäivän isyyttä ja isänä olemisen tapoja. Isyyden merkitykset rakentuvat isien omassa toiminnassa ja vuorovaikutuksessa sekä perhevapaaajärjestelmän käytännöissä. Isyyden rakentumisen teema jakautui kahteen osaan: isyyden tukemiseen sekä isyyteen kohdistuviin odotuksiin ja oletuksiin. Keskeinen

tulos oli se, että isyyttä tukee erityisesti lapsen hoitaminen itsenäisesti. Tämä luo mahdollisuuden isälle kehittää hänen omia rutiinejaan lapsen hoitoon ja arkeen liittyen, mikä tuo isille itsevarmuutta osaamisestaan. Tulos tukee Brandthin ja Kvanden (2016) aiempia tuloksia isän ja lapsen yhteisen ajan vaikutuksista. Lisäksi isät kokivat voivansa toimia esimerkkinä muille isille vanhempainvapaiden käytössä ja he uskoivat uuden perhevapaajärjestelmän vaikuttavan positiivisesti asenteisiin. Voidaan siis todeta, että isälle nimetty vanhempainvapaakiintiö tukee isänä olemista. Tämä tulos on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa (ks. esim. Duvander & Johansson 2012; Saarikallio-Torp & Haataja 2016; Patnaik 2019).

Isyyteen kohdistuu runsaasti odotuksia ja oletuksia. Ulkopuolelta tulevat asenteet liittyivät äidin hoivan korostamiseen ja isän roolin vähättelyyn. Aineiston perusteella äidit näyttäytyvät vielä usein ensisijaisina vanhempina ja äidinhoivaa pidetään itsestäänselvyytenä. Isien ei sen sijaan lähtökohtaisesti oleteta tai odoteta olevan pitkään poissa työelämästä ja pitävän pidempiä vanhempainvapaita, ja osallistuva isä voi näyttäytyä poikkeuksena ja lähes sankarillisena. Suurimmalla osalla isistä oli kokemus jonkinlaisesta ihmettelevästä kommentista heidän pitämästä vanhempainvapaasta, vaikka yleisesti he kokivat saaneensa enemmän kannustusta osakseen. Aiemmassa tutkimuksessa on saatu vastaavia tuloksia työpaikkojen suhtautumisesta. Esimerkiksi Närvi (2018) havaitsi, että isien ei välttämättä odotettu pitävän pidempiä vanhempainvapaajaksoja, mutta suurin osa koki saaneensa ymmärrystä ja kannustusta osakseen.

Isät myös itse pohtivat omaa rooliaan ja epäilivät omia kykyjään. Ulkoa tulevat odotukset ja oletukset todennäköisesti ovat vaikuttaneet siihen, että isät kokevat epävarmuutta vanhemmuudestaan. Kun äidin tärkeyttä korostetaan, se luo isille paineita hyvästä isyydestä. Isät kertoivat näiden epävarmuuksien olleen lopulta aiheettomia ja arjen sujuneen hyvin. Isillä on yhtä lailla valmiudet hoivaan, eikä se ole pelkästään äitiyden piirre – isät vain tarvitsevat rohkeutta ottaa hoitovastuuta.

Vaikka kulttuuriset ja sosiaaliset normit isänä olemisesta näyttäytyivät perinteisempinä haastateltujen isien ympärillä, heidän oma isyytensä ei ollut perinteistä eivätkä sukupuolittuneet vanhemmuuden roolit esiintyneet aineistossa juurikaan. Äidin tärkeyttä lapsen hoivaajana tuotiin esille imettämisen kautta ja äidin kotona oleminen nähtiin tarpeellisena varsinkin lapsen varhaisessa iässä, mutta isät eivät silti asettaneet vanhempien rooleja vastakkain, vaan pitivät isää yhtä tärkeänä hoivaajana. Yksi keskeinen tulos oli se, että uudistus on entisestään lisännyt vanhempien välistä tasa-arvoa kodinhoidon saralla. Pidempi vanhempainvapaajakso ja etenkin kahdestaan lapsen kanssa kotona vietetty aika lisää ymmärrystä lapsen- ja kodinhoidon vaatimuksista. Nämä tulokset ovat linjassa Patnaikin (2019) aiempien havaintojen kanssa, jonka tutkimuksen tulokset muun muassa osoittivat isän pitämisen vanhempainvapaan

yhtenäistäneen isien ja äitien kokemuksia vanhemmuudesta sekä vaikuttaneen vanhempien käytäntöihin kotona.

Isä-lapsi-suhteen kehittyminen nousi vahvasti esille aineistossa. Isän läsnäolon merkitys tiedostettiin ja kotona oleminen näyttäytyi mahdollisuutena suhteen syventämiseen ja vahvemman emotionaalisen yhteyden muodostamiseen isän ja lapsen välille. Äidin ja lapsen välille syntyy helpommin emotionaalinen side, ja isältä sen koettiin vaativan enemmän. Ilman aktiivista osallistumista sekä läsnäoloa isän ja lapsen välille ei synny vahvaa suhdetta ja varhainen vuorovaikutus voi vaikuttaa myöhemmänkin suhteeseen. Haastatellut toivat esille kuulemiaan tarinoita ja omakohtaisia kokemuksiaan siitä, mitä vähäinen läsnäolo vanhemman ja lapsen väliselle siteelle tekee, ja tämä lisäsi heidän tahtoaan viettää lapsen kanssa enemmän aikaa.

Tulosten perusteella voidaan todeta uudistuksen olevan merkityksellinen koko perheen kannalta, mikä tukee aiempaa tutkimusta (ks. esim. Pleck 1997; Palkovitz 2002; Sarkadi ym. 2007; Mykkänen & Eerola 2013). Uudistus rakentaa isyyttä, edistää vanhempien välistä tasa-arvoa ja vaikuttaa isän ja lapsen väliseen suhteeseen myönteisesti sekä vahvistaa lapsen luottoa isään. Uudistus haastateltujen miesten näkökulmasta tukee isyyttä, kannustaa vapaiden käyttämiseen ja samalla antaa mahdollisuuden erilaisiin valintoihin erilaisissa perheissä. Tällaisten ”tiennäyttäjä-isien” esimerkkien myötä voidaan odottaa jonkinlaista asennemuutosta isien pitämiä vanhempainvapaita kohtaan ja iseihin kohdistuvien oletuksien muuttuvan perinteisestä kohti hoivaavan isän normalisointia.

Tarkastelin lisäksi niitä syitä, joiden perusteella vanhempainvapaa on vanhempien kesken päädytty jakamaan ja muodostin aineistosta kolme teemaa: oikeus vanhempainvapaaseen, hoivaan liittyvät syyt sekä työelämään ja talouteen liittyvät syyt. Vanhempainvapaa oli jaettu eri tavoin ja eri perustein, mutta suurin osa isistä käytti oman kiintiönsä verran ja yksi myös osan äidille nimetyistä päivistä. Isälle korvamerkityllä kiintiöllä oli selkeä vaikutus siihen, millaisia valintoja isät olivat tehneet. Useimmat isistä kokivat heille nimetyn kiintiön luoneen todellisen mahdollisuuden jäädä kotiin lapsen kanssa pidemmäksi aikaa, ja tämä näyttäytyi myös sosiaalisesti hyväksyttävänä valintana. Aiempaan perhevapaajärjestelmään verrattuna uuden kiintiön käyttäminen koettiin aidosti mahdollistavan pidemmän vanhempainvapaa-jakson pitämisen, vaikka tähän kytkeytyi myös neuvotteluja, pohdintoja ja hoivaan liittyviä epävarmuuksia.

Muutama isistä oli päätenyt luovuttamaan kiintiöstään osan äidille, mutta näissäkin tapauksissa isän kotona oleminen järjestyi esimerkiksi lomien avulla. Tulos vastaa esimerkiksi Järvisen (2021) havaintoja. Vanhempainvapaasta osan äidille luovuttaminen ei siis suoraan kerro siitä, onko isä lapsen kanssa kotona. Muut järjestelyt eivät välttämättä tuo isälle mahdollisuutta itsenäiseen lapsenhoitoon, mutta myös

perheen yhteisen ajan positiivinen vaikutus niin vanhempien kuin lapsen hyvinvointiin on kiistaton. Tulokset ovat linjassa Närvin (2014) saamien tulosten kanssa: jaetun vanhemmuuden vastaisiin ratkaisuihin voidaan päätyä käytännön syistä. Vanhempainvapaiden jakautuminen ja isän äidille päivien luovuttaminen ei siis suoraan heijastu vanhempien arvoihin eikä valintojen taustalla oletusarvoisesti ole ajatusta perinteisestä vanhemmuudesta. Tämä havainto poikkeaa esimerkiksi Mykkäsen ja Eerolan (2013) tutkimuksen tuloksista, jossa havaittiin isien yhä ottavan osittain perinteisen elättäjäisen roolin harteilleen. Haastatellut isät pitivät vanhemmuuden jakamista ja vanhempien välistä tasa-arvoa tärkeänä ja isien osallistumista itsestäänselvyytenä – mutta samalla he tiedostivat perinteisten sukupuoliroolien vaikutukset muiden asenteisiin sekä vallitsevaan ilmapiiriin.

Isät olivat ilmeisen sitoutuneita isyyteensä ja aineiston perusteella osallistuvia huolimatta siitä, kuinka vanhempainvapaat olivat jakautuneet. Sitoutuneisuutta voidaan arvioida Lambin ja kumppaneiden (1987) mallin mukaisesti: aineistossa nousi esille isien ja heidän lastensa välinen vahva vuorovaikutus, läsnäolo ja vastuullisuus. Tulokset myös osoittavat, että isien käsitykset isänä olemisesta tai hyvästä isyydestä eivät juurikaan vaihdelleet pidetyn tai suunnitellun vanhempainvapaan keston mukaan. Aineistossa ei ilmennyt perinteisiä vanhemmuuden rooleja ja jaetun vanhemmuuden ihanteen tavoittelu korostui. Saamani tulos on linjassa Eerolan (2015) tutkimuksen johtopäätösten kanssa, sillä hän havaitsi miesten isyyden käsitysten olevan melko yhtenäisiä ja hoitovastuun näyttäytyvän ideaalina, vaikka hoivaroolit vaihtelivat perheissä.

Kannustaako uusi perhevapaajärjestelmä isiä pitämään entistä pidempiä vanhempainvapaita? Pidemmällä aikavälillä isälle nimetty kiintiö saattaa vaikuttaa ratkaisevasti siihen, millaista isyyttä pidetään kulttuurisena normina ja millainen on ihanteellinen isänä olemisen tapa. Kiintiö ei pelkästään luo isille sosiaalisesti hyväksyttyä mahdollisuutta vanhempainvapaan pitämiseen, vaan muokkaa myös ihmisten ajatuksia normaaleista käytännöistä ja luo tasa-arvoa sukupuolten välille niin kotona kuin työelämässäkin. Nimikoidulla vapaalla on todennäköisesti merkitystä siihen, miten innokkaasti miehet käyttävät oikeuttaan vanhempainvapaisiin kuten myös siihen, kuinka äitien pitämien vapaiden käyttö muuttuu. Huomionarvoista on myös se, että uuden järjestelmän mukaisesti isän vanhempainvapaa on aiemman järjestelmän isyysvapaata tuntuvasti pidempi, vaikka hän luovuttaisi kiintiöstään kaikki luovutettavissa olevat päivät. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että isien vanhempainvapaiden käyttö lisääntyy ja vapaajaksot pitenevät, vaikka he luovuttaisivat osan päivistä.

Vapaiden jakaminen tulee edelleen vaatimaan vanhempien välisiä neuvotteluja ja kummankin tahtoa käyttää oman kiintiönsä. Ei ole realistista ajatella, että vapaat tulevat valtakunnallisesti jakautumaan täysin tasaisesti, koska perheiden tilanteet vaihtelevat. Lisäksi tämäkin tutkielma osoittaa, ettei tasa-arvoa määrittele ainoastaan

se, kuinka vanhempainvapaat jakautuvat. Uudistuksen vaikutukset tulevat ehkä enemmän näkymään hoivaavan ja osallistuvan isän normalisointina ja isän pidemmän vapaan käytön hyväksyttävyytenä. Järjestelmä luo raamit jaetulle vanhemmuudelle, mutta jättää tilaa joustoille ja vanhempien omille valinnoille. Uudistus antaa siis parempia mahdollisuuksia, mutta ei pakota sellaisia henkilöitä pitämään vanhempainvapaita, jotka eivät niitä muutenkaan olisi käyttämässä. Ja kuten todettu aiemmin, tasa-arvoinen vanhemmuus ei vaadi toteutuakseen täsmällisesti puoliksi jaettuja vanhempainvapaita.

8.2 Tutkimuksen arviointi

Aineistoni koostui kahdeksasta haastattelusta, joka on maisterintutkielman laajuiselle työlle sopiva määrä. Aineisto kuitenkin edustaa vain rajattua joukkoa. En ole pyrkinyt tutkielmassani yleistettävään tietoon vanhempainvapaiden jakautumisesta tai uudistuksen vaikutuksista, vaan tuomaan esille erilaisia perheissä tehtyjä ratkaisuja ja isien kokemuksia heidän itsensä kertomanaan. Koska tutkielmassani lähestyin isyyttä sosiaalisesti rakentuneena, jo pienikin määrä haastatteluja luo kuvaa siitä, millainen isyys tänä päivänä on merkityksellistä ja sosiaalisesti hyväksyttyä.

Esimerkiksi Tuomi ja Sarajärvi (2018) toteavat, että opinnäytetöiden aineistojen koon arvioinnissa tulee ottaa huomioon opinnäytetöiden tarkoituksena olevan osoittaa oppineisuutta omalta alalta, eikä näin ollen aineiston kokoa tulisi pitää merkittävimpänä kriteerinä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö asiaan tulisi kiinnittää huomiota. Lisäksi Tuomen ja Sarajärven mukaan kokenut ohjaaja Eskola (2007) pitää 6–8 haastateltavaa hyvänä määränä opinnäytetyölle. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 73–74.)

Haastateltavien löytäminen osoittautui haastavammaksi kuin olin osannut odottaa, mikä saattoi johtua melko rajatusta kohderyhmästä. Otoksen koko voi toisaalta kertoa myös niistä ihmisistä, jotka valikoituvat: haastattelukutsu on voinut resonoida tietynlaisiin ihmisiin, vaikka kutsussa en suoraan sulkenut pois esimerkiksi sellaisia henkilöitä, jotka olisivat pitäneet vain lyhyen vanhempainvapaajakson. Haastattelukutsuun vastanneet ovat tehneet itse tietynlaisen tulkinnan kutsusta ja arvioineet osallistumishalukkuuttaan. Vaikka jälkiviisaana tekisin haastattelukutsuun pieniä muutoksia, en koe kutsun muotoilun vaikuttaneen ratkaisevasti siihen, millaiseksi aineistoni lopulta muodostui.

Yhtenä tutkielmani rajoitteena voidaan pitää haastateltavien taustojen samankaltaisuutta, sillä yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki isät ja/tai heidän puolisonsa olivat korkeasti koulutettuja. En voi tämän aineiston pohjalta siis tehdä johtopäätöksiä sosioekonomisen taustan vaikutuksesta vanhempainvapaiden jakautumi-

seen. Lisäksi suurin osa haastatelluista oli päätenyt samankaltaisiin ratkaisuihin vapaiden jakamisen kanssa, ja isien kertomukset seurasivat lähes samaa kaavaa. On kuitenkin tavallista, että sellaiset isät, jotka käyttävät vanhempainvapaita ns. normaalia pidempään, ovat myös aktiivisempia osallistumaan perhevapaita koskeviin tutkimuksiin. Perhevapaiden käyttöä koskevassa tutkimuksessa harvoin saadaan ainakaan merkittävästi tietoa niistä isistä, jotka eivät käytä vapaita lainkaan. Tämä voi osittain johtua siitä, että aiheen lähtöasetelma on jokseenkin negatiivinen ja leimaava, eikä vapaita käyttämättömiä isiä saada helposti houkuteltua vastaamaan perhevapaisiin liittyviin kysymyksiin.

8.3 Tarvittava jatkotutkimus

Kelan kokoamat etuustilastot tulevat osoittamaan ensimmäisiä viitteitä siitä, kuinka uudistus on ohjannut vanhempien valintoja. Näitä lukuja saadaan tämän vuoden lopussa. Jatkotutkimusta tullaan tarvitsemaan isien ja äitien valinnoista, niiden syistä sekä asenteista: ovatko asenteet muuttuneet uudistuksen myötä vai näyttäytyvätkö äidit yhä ensisijaisina hoivaajina? Aineistoni pohjalta kiinnostavaksi jatkotutkimusaiheeksi ehdottaisin lisäksi vanhempainvapaiden käyttämättä jättäneiden vanhempien kokemusten kartoittamisen - mitä syitä taustalla on ja mitä näistä vanhemmista tiedetään?

Vaikka seurantatietoja uudistuksen vaikutuksista epäilemättä tarvitaan, on myös aika siirtyä uudelle aikakaudelle perhevapaatutkimuksen saralla. Jatkossa erityisen mielenkiintoinen ja tarpeellinen tutkimusaihe on erilaisten perhemuotojen tutkiminen. Koska perhevapaaudistuksessa pyrittiin ottamaan huomioon perheiden monimuotoisuus ja sateenkaariperheet, on jatkossa mahdollista laajentaa tutkimuskohdetta heteronormatiivisuudesta ja ydinperhekeskeisyydestä.

Perhevapaaudistuksen valmistelutyön aikana kuultiin useita eri lapsi- ja perhejärjestöjä, jotka peräänkuuluttivat sukupuolten tasa-arvon lisäksi perheiden välistä tasa-arvoa. Uudesta perhevapaaajärjestelmästä muodostui järjestöjen asiantuntijuuden ansiosta erilaisia perhemuotoja huomioiva. Perhevapaiden tutkiminen nimenomaisesti isän, äidin ja heidän lastensa perheissä on jatkossakin tarpeellista, jotta saadaan tietoa sukupuolten tasa-arvoon liittyviin kysymyksiin ja isien vanhemmuuden tukemiseen. Tämän näkökulman rinnalle on kuitenkin oleellista luoda monimuotoisempaa perhevapaatutkimusta ja ulottaa tarkastelu erilaisiin perhemuotoihin ja sateenkaariperheisiin.

LÄHTEET

- Aalto, I. (2010). Katsaus isyyden historiaan sääty-yhteiskunnasta nykyaikaan. Teoksessa Mykkänen, J. & Aalto, I. (toim.) Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto. Verkkojulkaisuja 34, 15–38.
- Alasuutari, P. (2011). Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Bergroth, A. (2015). Isät hoitovapaalla. Haastattelututkimus puolisoiden välisestä vastuunjaosta kodissa isän hoitovapaan aikana ja sen jälkeen. Pro gradu - tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Brandth, B. & Kvande, E. (2015) Parental leave and classed fathering practices in Norway. Teoksessa Eydal, G. & Rostgaard, T. (toim.) Fatherhood in the Nordic welfare states: Comparing care policies and practice. Bristol: Policy Press, 121-140.
- Brandth, B. & Kvande, E. (2016). Masculinity and fathering alone during parental leave. *Men and Masculinities* 21(1).
- Carlsen, S. (1998). Men on Parental Leave: how men use parental leave in the Nordic countries. Nordic Council of Ministers.
- Duvander, A.-Z. & Johansson, M. (2012). What are the effects of reforms promoting fathers' parental leave use? *Journal of European Social Policy* 22 (3), 319–330. Saatavilla: <https://doi.org/10.1177/0958928712440201>
- Eerola, P. & Mykkänen, J. (2014). Isyyskokemusten jäljillä. Teoksessa Eerola, P. & Mykkänen, J. (toim.) Isän kokemus. *Gaudeamus*, 7-18.
- Eerola, P. (2009). Lapsikeskeisempi isyys - kolme tarinaa nuorten koulutettujen miesten astumisesta isyyteen. *Nuorisotutkimus*, 27(2), 15-28. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2011062411054>
- Eerola, P. (2015). Responsible Fatherhood. A narrative approach. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Elomäki, A. & Mustosmäki, A. & Koskinen Sandberg, P. (2020). Kamppailuja merkityksistä, kustannuksista ja vaikutusvallasta – Juha Sipilän hallituksen perhevapaaudistuksen kaatumisen kolmikantaisen tasa-arvopolitiikan näkökulmasta. *Politiikka* 62:1, 33–55.
- Eydal, G. & Rostgaard, T. (2015). Fatherhood in the Nordic welfare states. Comparing care policies and practice. Bristol: Policy Press.
- Haataja, A. (2016). Pieniä ja suuria reformeja pienten lasten perheille suunnatuissa perhevapaissa ja -etuuksissa. Teoksessa Haataja, A., Airio, I., Saarikallio-Torp, M. & Valaste, M. (toim.) *Laulu 573 566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. Tampere: Juvenes Print. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10138/163822>
- Hacking, I. (2009). Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Suomentanut Inkeri Koskinen. Tampere: Vastapaino.

- HE 129/2021 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2022). Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Huttunen, J. (1999). Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Jokinen, A. (toim.) Mies ja muutos: kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere University Press, 169–193.
- Huttunen, J. (2001). Isänä olemisen uudet suunnat: Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. PS-Kustannus.
- Huttunen, J. (2010). Isyyteen sitoutuminen ja sen merkitys miehelle. Suomen lääkäri-lehti &5(3), 175-181. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202402061751>
- Huttunen, J. (2014). Isyyden muutos ja tulevaisuus. Teoksessa Eerola, P. & Mykkänen, J. (toim.) Isän kokemus. Gaudeamus, 178-196.
- Isolankila, T., Keski-Säntti, E. & Mattila, J. (2018). Laskelmia perhevapaaudistuksesta: Koonti valmistelutyössä syntyneistä taustatiedoista. Työpapereita 141/2018. Helsinki: Kela.
- Järvinen, H. (2021). "Ette tiedä mitä tää mulle merkkää" -Perhevapaista ja lastenhoidosta isien keromana. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Kekäle, J. & Eerola, P. (2014). Isyyden tarinamarkkinoilla. Teoksessa Eerola, P. & Mykkänen, J. (toim.) Isän kokemus. Gaudeamus, 19-31.
- Kekäle, J. (2007). Postmoderni isyys ja uskonnollisuus. Tarinallinen näkökulma. Akateeminen väitöskirja. Joensuun yliopisto.
- Kela (2004). Kelan perhe-etuustilasto 2003. Helsinki: Kansaneläkelaitos. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10250/3169>
- Kela (2014). Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2013. Helsinki: Kansaneläkelaitos. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10138/135901>
- Kela (2023). Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2022. Helsinki: Kansaneläkelaitos. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023052447578>
- Kolehmainen, J. (2004). Osallistuva isä – muuttunut mies? Teoksessa Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.) Isäkirja. Tampere: Vastapaino, 89-108.
- Kontula, O. (2018). 2020-luvun perhepolitiikkaa. Perhebarometri 2018. Väestötutkimuslaitos. Katsauksia E52/2018. Helsinki: Väestöliitto ry.
- Lamb, M. E., Pleck, J., Charnov, E. & Levine, J. (1987). A biosocial perspective on paternal behavior and involvement. Teoksessa J. Lancaster, J. Altmann, A. Rossi, & L. Sherrod (toim.) Parenting across the lifespan: Biosocial dimensions. New York: Aldine de Gruyter.
- Lammi-Taskula, J. (2003). Isät vapaalla: Ketkä pitävät isyys- ja vanhempainvapaata ja miksi? Yhteiskuntapolitiikka 68:3.
- Lammi-Taskula, J., Salmi, M. & Närvi, J. (2017). Isien perhevapaat. Julkaisussa Salmi, M. & Närvi, J. (toim.) Perhevapaat, taluskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Terveiden ja laitoksen raportti 4/2017. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-884-5>

- Lilja, R., Asplund, R. & Kauppinen, K. (2007). Perhevapaavalinnat ja perhevapaiden kustannukset sukupuolten välisen tasa-arvon jarruina työelämässä? Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:69. Helsinki. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504227157>
- Mykkänen, J. & Eerola, P. (2013). Isyyteen sitoutuminen ja isän vastuu esikoisisien kertomana. *Kasvatus* 44 (1), 17-29.
- Mykkänen, J. (2010). Isyyden tutkimus Suomessa 1990–2010. Teoksessa Mykkänen, J. & Aalto, I. (toim.) *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa*. Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 34, 39–76. ISBN: 978-952-5464-79-5
- Niska, M., Venäläinen, S., Olakivi, A & Cañada, J. A. (2024). Sosiaalinen konstruktionismi : Miten tarkastella tulkintojen ja todellisuuden sosiaalista rakentumista. Vastapaino. Sivunumeroton e-kirja.
- Närvi, J. & Salmi, M. (2017). Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportti 4/2017. Helsinki.
- Närvi, J. (2014). Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus. Sukupuolistuneet työt, perheellistyminen ja vanhempien hoivaratkaisut. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportti 122. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-104-4>
- Paajanen, P. (2006). Päivisin leiväntuoja, iltaisin hoiva-isä: Alle 3-vuotiaiden esikoislasten isien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä. Perhebarometri. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E 24/2006.
- Palkovitz, R. (2002). *Involved fathering and men's adult development: Provisional balances*. Psychology Press.
- Patnaik, A. (2019). Reserving Time for Daddy: The Consequences of Fathers' Quotas. *The Journal of Labor Economics* 37. Saatavilla: <https://doi.org/10.1086/703115>
- Pleck J. (1997). Paternal involvement: Levels, sources, and consequences. Teoksessa Lamb, M.E., (toim.) *The role of the father in child development*. New York: Wiley, 66–103.
- Pleck, E. & Pleck, J. (1997). Fatherhood ideals in the United States: Historical dimensions. Teoksessa M. E. Lamb (toim.) *The role of the father in child development*. New York: Wiley, 33-48
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). *Laadullisen tutkimuksen olemus*. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 73–83.
- Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 141–152.
- Rantalaiho, M. (2003). Pohjoismaisen isyysspolitiikan isäkuva. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) *Perhe murroksessa: Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamus: Helsinki, 202-227.
- Saarikallio-Torp, M. & Haataja, A. (2016). Isien vanhempainvapaiden käyttö on yleistynyt: Ketkä isistä vapaita käyttävät ja ketkä eivät? Teoksessa Haataja, A.,

- Airio, I., Saarikallio-Torp, M. & Valaste, M. (toim.) *Laulu 573 566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. Tampere: Juvenes Print. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10138/163822>
- Saarikko, A. (2018). Pulkkamäestä perhevapaisiin. (11.2.2018). Saatavilla: <https://www.annikasaarikko.fi/pulkkamaesta-perhevapaisiin/>
- Saarinen, A., Lyytinen, P., Ahonen, T. & Lyytinen, H. (2023). *Varhaislapsuus. Teoksessa Pulkkinen, L., Ahonen, T. & Ruoppila, I. (toim.) Ihmisen psykologinen kehitys. PS-Kustannus, 34-102.*
- Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (2010). 6+6+6 -malli vanhempainvapaan uudistamiseksi. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päätösten tueksi 1/2010*. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205084953>
- Salmi, M., Lammi-Taskula, J. & Närvi, J. (2009). *Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 24/2009*. Helsinki. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:978-952-227-190-7>.
- Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F. & Bremberg, S. (2007). *Fathers' involvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. Acta Paediatr.* Saatavilla: <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2007.00572.x>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (1999). *Sosiaaliturvan suunta 1999-2000. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja*. Helsinki. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504225394>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2011). *Vanhempainvapaatyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2011:12*. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3146-6>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2013). *Lapsi- ja perhepolitiikka Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 9 (2013)*. Helsinki. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3374-3>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2021). *Hallituksen esityksen luonnos perhevapaaudistuksesta valmistunut. Tiedote 16.2.2021*. Saatavilla: https://stm.fi/-/hallituksen-esityksen-luonnos-perhevapaaudistuksesta-valmistunut?fbclid=IwAR3u0k0Z96_Nu57mQr6_traMR2sfg-8SyTsjgCwvdJMWzm2w_sz1cKGPp70
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2022). *Perhevapaaudistus astuu voimaan elokuussa 2022. Tiedote 13.1.2022*. Saatavilla: <https://stm.fi/-/perhevapaaudistus-astuu-voimaan-elokuussa-2022>
- TENK (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019*.
- TENK (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023*.
- Tervola, J. (2019). *Pohjoismainen perhepolitiikka toimii myös kotoutumispolitiikkana. Janus vol. 27 (1), 88-93*. Saatavilla: <https://doi.org/10.30668/janus.74261>

- Tietopaketti perhevapaaudistuksesta. Eduskunnan kirjasto. Päivitetty 27.1.2022.
Saatavilla:
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/perhevapaaudistus.aspx
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2014). Työhönpaluuta perhevapaan jälkeen selvittäneen työryhmän muistio. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 21/2014.
- Valtioneuvosto (2019). Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.
- Viitamaa-Tervonen, O. & Sandt, M. (2022). Perhevapaaudistus vahvistaa sukupuolten tasa-arvoa ja samapalkkaisuutta. Sosiaali- ja terveysministeriö, kolumni (3.5.2022). Saatavilla: <https://stm.fi/-/perhevapaaudistus-vahvistaa-sukupuolten-tasa-arvoa-ja-samapalkkaisuutta>
- Vuori (2004). Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.) Isäkirja. Tampere: Vastapaino.

LIITTEET

LIITE 1 TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. Perustietoja / taustat

- Yleistä tietoa uudistuksesta ja tutkimuksesta
- Kerro itsestäsi
- Ikä, opiskelutausta, ammatti
- Elämäntilanne: ketä kuuluu perheeseen, mahdollinen aiemmin pidetty perhevapaa, puolison opiskelutausta / ammatti

2. Perhevapaat ja vapaiden käyttö

- Kuinka vapaat on jaettu/jaetaan?
- Mitkä asiat päätökseen vaikuttivat?
- Oletko tyytyväinen vapaan määrään?
- Onko perhevapaiden käyttämisessä mielestäsi riittävästi joustoa? voitaisiinko perhevapaajärjestelmää parantaa jollakin tavalla?
- Uudistuksen mahdollinen vaikutus vapaiden jakamiseen

3. Vanhemmuus/isyys

- Miten arki sujuu?
- Millaista isänä oleminen on ollut? Mitä isänä oleminen merkitsee sinulle?
- Koetko uudistuksen vaikuttavan vanhemmuuteen/isyysyteen, jos kyllä niin miten?
- Kotitöiden/lastenhoidon jakautuminen puolison kanssa

4. Uudistuksen vaikutus/asenteet /muiden suhtautuminen

- Kuinka vanhempainvapaan pitämiseen on suhtauduttu (lähipiiri, työpaikka, ystävät)? Oletko esimerkiksi joutunut selittämään valintojasi vapaiden käytöstä?
- Millaisia valintoja lähipiirissä (jos on samassa tilanteessa olevia)
- Kannustaako uudistus mielestäsi isiä pitämään enemmän vapaita?
- Lopuksi: Tuleeko mieleen jotain muuta? Kysyttävää tai lisättävää?

LIITE 2 TUTKIMUSTIEDOTE

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

YHTEISKUNTATIETEIDEN JA
FILOSOFIAN LAITOS

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Sinua pyydetään mukaan tutkimukseen, jonka tavoitteena on selvittää miesten kokemuksia vuonna 2022 voimaan tulleen perhevapaa uudistuksen vaikutuksista vanhemmuuteen ja tarkastella niitä yksilöllisiä syitä, joiden perusteella eri perheissä vapaat on jaettu vanhempien kesken.

Sinua pyydetään tutkimukseen, koska olet **käyttänyt tai käyttämässä perhevapaita uuden perhevapaa järjestelmän mukaisesti**. Perhevapaa uudistus koskee niitä perheitä, joissa lapsen laskettu aika on ollut 4.9.2022 tai sen jälkeen. Koska tutkimuksessa tarkastellaan perhevapaiden jakautumista, osallistuminen edellyttää, että kyseessä on **kahden vanhemman perhe**. Tutkimukseen pyydetään haastateltavaksi yhteensä arviolta 6–10 miestä.

Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja siihen osallistumista. Liitteessä on kerrottu henkilötietojesi käsittelystä.

Tämä on yksittäinen tutkimus, eikä sinuun oteta myöhemmin uudestaan yhteyttä.

Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää osallistumisen tai peruuttaa jo antamasi suostumuksen syytä ilmoittamatta milloin tahansa tutkimuksen aikana. Tästä ei aiheudu sinulle kielteisiä seurauksia.

Peruuttaessasi suostumuksesi henkilötietojesi käsittelyyn, sinusta siihen mennessä kerättyjä henkilötietoja, näytteitä ja muita tietoja ei voida käsitellä osana

tutkimusta, vaan ne hävitetään, mikäli niiden poistaminen aineistosta on mahdollista.

Tutkimuksen kulku

Yksilöhaastattelut toteutetaan etänä Teamsissa joulukuun 2023 – huhtikuun 2024 välisenä aikana. Jokaista osallistujaa haastatellaan yhden kerran ja haastattelut kestävät arviolta tunnin. Haastattelut nauhoitetaan ja muutetaan kirjalliseen muotoon, minkä jälkeen tallenteet hävitetään. Haastatteluissa käsitellään haastateltavien omia kokemuksia.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat riskit, haitat ja epämukavuudet sekä niihin varautuminen

Tutkimukseen osallistumisesta ei odoteta aiheutuvan riskejä, haittoja tai epämukavuuksia.

Tutkimuksen kustannukset ja korvaukset tutkittavalle sekä tutkimuksen rahoitus

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota.

Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Tutkimuksesta valmistuu pro gradu -tutkielma, joka julkaistaan Jyväskylän yliopiston julkaisuarkistossa: <https://jyx.jyu.fi/>.

Tutkittavia ei voida tunnistaa julkaisusta.

Lisätietojen antajan yhteystiedot

Lisätietoja antaa tutkimuksen tekijä: Karoliina Salin, maisteriopiskelija, yhteiskuntapolitiikka, Jyväskylän yliopiston humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, karoliina.as.salin@student.jyu.fi.

Olet osallistumassa Jyväskylän yliopiston opiskelijan tekemään pro gradu -tutkielmaan. Tässä tietosuojailmoituksessa sinulle kerrotaan henkilötietojesi käsittelystä. Sinulla on lain mukaan oikeus saada nämä tiedot.

1. Rekisterinpitäjä(t)

Karoliina Salin, karoliina.as.salin@student.jyu.fi

2. Henkilötietojen käsittelijä(t)

Seuraavia henkilötietojen käsittelijöitä käytetään:
JYU Teams (videohaastattelut)

Tietojasi käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä luovuteta sivullisille.

3. Käsiteltävät henkilötiedot

Henkilötietojasi käsitellään tiedotteessa kuvattua tarkoitusta varten.

Sinusta kerätään seuraavia henkilötietoja: nimi, sähköpostiosoite, puhelinnumero sekä Teams-haastattelun ääni- ja kuvatallenne ja haastattelumuistiinpanot.

E erityisiä henkilötietoryhmiä ei käsitellä.

Tiedote ja tietosuojailmoitus on lähetetty liitetiedostona haastattelupyynnön ja haastattelukutsun mukana.

Kaikki osallistujat ovat täysi-ikäisiä.

4. Henkilötietojen käsittelyn oikeudellinen peruste

Rekisteröidyn suostumus (tietosuoja-asetuksen artikla 6.1.a, erityiset henkilötietoryhmät 9.2.a)

5. Henkilötietojen siirto EU/ETA ulkopuolelle

Tietojasi ei siirretä EU/ETA -alueen ulkopuolelle.

6. Henkilötietojen suojaaminen

suoria tunnistetietoja ei kerätä (nimi tms.) aineisto pseudonymisoidaan

käyttäjätunnuksella salasanalla käytön rekisteröinnillä kulunvalvonnalla (fyysinen tila)

muulla tavoin, miten:

Tutkimuksessa toimitaan siten, että haastateltavia koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille. Aineiston pseudonymisointi tarkoittaa sitä, että suorat tunnistetiedot poistetaan aineistosta sen litterointivaiheessa, jolloin myös haastatteluiden kuva- ja äänitallenteet poistetaan. Haastattelujen sopimista varten saadut yhteystiedot hävitetään haastatteluiden jälkeen.

7. HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYN ELINKAARI

Henkilörekisteri hävitetään viimeistään pro gradu -tutkielman valmistuttua, arviolta kesäkuuhun 2024 mennessä.

8. Rekisteröidyn oikeudet

Suostumuksen peruuttaminen (tietosuoja-asetuksen 7 artikla) (jos perusteena käytetään suostumusta ks. kohta 4)

Sinulla on oikeus peruuttaa antamasi suostumus, mikäli henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta suostumuksen perusteella ennen sen peruuttamista suoritettun käsittelyn lainmukaisuuteen.

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla) Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi ja mitä henkilötietojasi käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla) Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista tietyissä tapauksissa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla) Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen tietyissä tilanteissa kuten, jos kiistät henkilötietojesi paikansäilytyksen.

Vastustamisoikeus (tietosuoja-asetuksen 21 artikla) (jos perusteena käytetään oikeutettua etua ks. kohta 4)

Sinulla on oikeus vastustaa henkilötietojesi käsittelyä, jos käsittely perustuu oikeutettuun etuun.

Rekisteröidyn oikeuksien toteuttaminen

Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista, voit olla yhteydessä rekisterinpitäjään (ks. kohta 1).

Sinulla on oikeus tehdä valitus erityisesti vakinaisen asuin- tai työpaikkasi sijainnin mukaiselle valvontaviranomaiselle, mikäli katsot, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n

yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Suomessa valvontaviranomainen on tietosuojava-
luutettu. Tietosuojavaaluutetun toimiston ajantasaiset yhteystiedot:
<https://tietosuoja.fi/yhteystiedot>